

แผนพัฒนารายสินค้าจังหวัดอุดรดิตถ์

“มะม่วงหิมพานต์”

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุดรดิตถ์

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กันยายน ๒๕๖๙

ส่วนที่ ๑

ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตร จังหวัดอุตรดิตถ์

ภาพที่ ๑ การแบ่งเขตปกครองของจังหวัดอุตรดิตถ์

๑.๑ ที่ตั้งและอาณาเขต

อุตรดิตถ์ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือตอนล่าง เป็นประตูขึ้นสู่ดินแดนล้านนาตะวันออก เป็นเมืองก่อนประวัติศาสตร์ ตัวเมืองเดิมชื่อ บางโพธิ์อิฐ ได้รับการยกฐานะเป็นจังหวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ “อุตรดิตถ์” หมายถึง เมืองท่าแห่งทิศเหนือ เป็นเมืองด่านานแม่ข่ายลับแล และเมืองถิ่นกำเนิดของวีรบุรุษกู้ชาติ “พระยาพิชัยดาบหัก” ทหารเอกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ ๔๙๑ กิโลเมตร และโดยทางรถไฟ ๔๘๕ กิโลเมตร มีขนาดพื้นที่ ๗,๘๓๘.๕๙ ตารางกิโลเมตร หรือ ๔,๘๙๙,๑๒๐ ไร่ เป็นอันดับที่ ๑๑ ของ ๑๗ จังหวัดภาคเหนือ และอันดับที่ ๒๕ ของประเทศ

จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้กำหนดวิสัยทัศน์จังหวัด/ กลุ่มจังหวัดและยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดและยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาจังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อให้หน่วยงานราชการ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชนได้ร่วมขับเคลื่อนให้จังหวัดได้ดำเนินการพัฒนาอย่างมีทิศทางและถูกต้อง ดังจะเห็นได้จากตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ กรอบทิศทางการพัฒนาจังหวัดอุดรดิตถ์

กลุ่มจังหวัด (ตาก สุโขทัย อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก)	จังหวัดอุดรดิตถ์
เป้าหมายการพัฒนา : “เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระเปียงเศรษฐกิจเหนือ – ใต้ (NSEC) กับระเปียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก (EWEC) ที่เข้มแข็ง”	เป้าหมายการพัฒนา : "จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นเมืองที่ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัย การท่องเที่ยวมีการพัฒนา และการค้าขายแดนมีมูลค่าสูงขึ้น"
ประเด็นการพัฒนา : ๑) ส่งเสริมการค้า การลงทุน โครงข่ายคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการพัฒนา ๒) การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานและยั่งยืน เป็นศูนย์กลางการประชุมและจัดนิทรรศการ ๓) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าเกษตรสอดคล้องกับการตลาดด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยี ๔) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสุขภาพครบวงจร ๕) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน	ประเด็นการพัฒนา : ๑) เสริมสร้างบ้านเมืองให้น่าอยู่ สร้างชุมชนและครอบครัวเข้มแข็งเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน ๒) พัฒนาเกษตรกรรม ผลิตภัณฑ์ OTOP SMEs วิสาหกิจชุมชน อุตสาหกรรม ให้มีคุณภาพ ปลอดภัย ได้มาตรฐาน สร้างมูลค่าเพิ่ม และมีการบริหารจัดการด้านการตลาดสมัยใหม่ ๓) พัฒนาทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสร้างคุณค่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ๔) อนุรักษ์ ฟื้นฟู บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แหล่งน้ำ และส่งเสริมการใช้พลังงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ๕) เพิ่มศักยภาพ การค้า การลงทุน ระบบ Logistic และความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน
เป้าประสงค์ : “ พัฒนากลุ่มจังหวัดเพื่อความผาสุกของประชาชน ”	เป้าประสงค์ : ๑) ประชาชนและชุมชนมีความเข้มแข็ง มีคุณภาพ มีชีวิตที่ดีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การแปรรูปสินค้า ผลิตภัณฑ์ OTOP และการตลาด ๓) เป็นเมือง ๓ วัฒนธรรม ที่มีอัตลักษณ์และยกระดับการท่องเที่ยวทุกด้าน ๔) ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และพลังงาน มีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น ๕) ระบบบริหารการค้าขายแดน การลงทุน การท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีศักยภาพสูงขึ้นและประเทศ

กลุ่มจังหวัด (ตาก สุโขทัย อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก)	จังหวัดอุตรดิตถ์
ประเด็นการพัฒนา การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าเกษตรสอดคล้องกับการตลาดด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยี แนวทางการพัฒนา : ๑. ยกระดับการพัฒนาการเกษตรให้เป็นระบบ ตั้งแต่การผลิตที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน เกษตรปลอดภัย และเกษตรอินทรีย์การแปรรูปที่เพิ่มมูลค่า และการตลาดที่ครบวงจร ๒. ขยายพื้นที่ระบบชลประทานให้สามารถรองรับการเกษตร เช่น การจัดท าลองใส่ไถ่เพื่อต้ง น้ำไปใช้ให้ทั่วถึง ๓. สนับสนุนการพัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยี และนำมาใช้ในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ	ประเด็นการพัฒนา พัฒนาเกษตรกรรม ผลิตภัณฑ์ OTOP SMEs วิสาหกิจชุมชน อุตสาหกรรม ให้มีคุณภาพ ปลอดภัยได้มาตรฐาน สร้างมูลค่าเพิ่ม และมีการบริหารจัดการด้านการตลาดสมัยใหม่ แนวทางการพัฒนา : ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาผลผลิตภาคการเกษตร ให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน มีความปลอดภัย มีการบริหารจัดการผลผลิตทางการเกษตรอย่างเป็นระบบ ครบวงจร ตั้งแต่กระบวนการผลิต การแปรรูปสร้างมูลค่า และการตลาดสมัยใหม่ เพื่อให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรม ความต้องการของผู้บริโภคในตลาด รวมทั้งการสนับสนุนการทำเกษตรแบบผสมผสาน วนเกษตร เกษตรอินทรีย์ เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรปลอดภัยบนฐานการใช้ทรัพยากรอย่างสมดุลและยั่งยืน รวมถึงการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP SMEs และวิสาหกิจชุมชน โดยการนำอัตลักษณ์ของชุมชน/ท้องถิ่น มาพัฒนาเป็นสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าให้สูงขึ้น

ที่มา : กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ๑, สำนักงานจังหวัดอุตรดิตถ์

๑.๒ สภาพพื้นที่และลักษณะภูมิประเทศ แบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ

(๑) ที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำน่าน และลำน้ำสาขาที่ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำน่าน สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม อยู่ในเขตอำเภอตรอน พิชัย และบางส่วนของอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอลับแล และอำเภอทองแสนขัน (ประมาณร้อยละ ๒๐ ของพื้นที่ทั้งหมด)

(๒) ที่ราบระหว่างหุบเขาและเชิงเขา บริเวณที่อยู่ต่อเนื่องจากบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำทางด้านเหนือและด้านตะวันออกของจังหวัด ประกอบด้วยที่ราบแคบ ๆ ระหว่างหุบเขาตามแนวคลองตรอน แม่น้ำปาด คลองแม่พ่อง ห้วยน้ำไคร้ และลำธารสายต่างๆ สลับกับภูมิประเทศเป็นเขาอยู่ในเขตอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอลับแล อำเภอน้ำปาด อำเภอปากท่า อำเภอท่าปลา และอำเภอบ้านโคก (ประมาณร้อยละ ๒๐ ของพื้นที่ทั้งหมด)

(๓) เขตภูเขาและที่สูง อยู่ในบริเวณทางด้านเหนือ และทางตะวันออกของจังหวัด โดยเฉพาะเขตอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอลับแล อำเภอน้ำปาด อำเภอปากท่า อำเภอท่าปลา และอำเภอบ้านโคก (ประมาณร้อยละ ๖๐ ของพื้นที่ทั้งหมด)

๑.๓ ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดอุตรดิตถ์มีภูมิอากาศแบบร้อนชื้นสลับร้อนแห้งแล้ง หรือฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู เพราะได้รับอิทธิพลจากกระแสลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และตะวันตกเฉียงใต้ มีความชื้นและความร้อนสูงในฤดูร้อน อากาศจะร้อนจัด อุณหภูมิเฉลี่ย ๓๕ องศาเซลเซียส อากาศเย็นสบายในฤดูหนาวและมีฝนตกชุกในฤดูฝน

ฤดูฝน เป็นฤดูที่เริ่มลงมือเพาะปลูกพืชเมืองร้อน จะเริ่มประมาณกลางเดือนพฤษภาคมและไปสิ้นสุดฤดูในเดือนกันยายนหรือต้นเดือนตุลาคมซึ่งเป็นช่วงฤดูฝนด้านที่ต้นลมจะได้รับปริมาณฝนมากกว่าด้านปลายลม ซึ่งฝนที่ตกอยู่นั้นเป็นลักษณะของฝนภูเขา พื้นที่หน้าเขาจะได้รับฝนมากกว่าด้านหลังเขา ฝนที่ตกเป็นฝนจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดมาจากอ่าวเบงกอลกับฝนจากพายุดีเปรสชันที่พัดจากทะเลจีนใต้

ฤดูหนาว เป็นฤดูของมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มต้นประมาณกลางเดือนตุลาคมและสิ้นสุดประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ฤดูหนาวในภาคเหนือมีลักษณะเห็นเด่นชัด กว่าภาคกลาง และภาคใต้ เพราะอยู่ใกล้แนวเคลื่อนที่ของอากาศหนาวเย็นที่เคลื่อนที่จากเขตความกดอากาศสูงในไซบีเรียและผ่านประเทศจีน

ฤดูร้อน เริ่มต้นประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์และไปสิ้นสุดประมาณกลางเดือนพฤษภาคม ในเดือนกุมภาพันธ์ มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มอ่อนกำลังลง ทำให้ลมตะวันออกเฉียงใต้จากทะเลจีนใต้ มีกำลังแรงขึ้น เป็นผลให้เกิดพายุฤดูร้อนขึ้นในภาคเหนือเป็นครั้งคราว ในเดือนมีนาคมและเมษายนอุณหภูมิในภาคเหนือขึ้นสูงมาก

ตารางที่ ๒ ปริมาณน้ำฝนจังหวัดอุตรดิตถ์

ปี (พ.ศ.)	ปริมาณน้ำฝน (มิลลิเมตร)	ปริมาณน้ำฝน	
		สูงสุด (มม.)	จำนวนวัน
๒๕๕๕	๑,๔๗๕.๓๐	๘๓.๘๐	๑๑๙
๒๕๕๖	๑,๓๔๖.๓๐	๙๐.๘๐	๑๑๘
๒๕๕๗	๑,๓๓๗.๒๐	๑๐๒.๕๐	๑๑๑
๒๕๕๘	๙๐๓.๙๐	๗๐.๒๐	๙๑
๒๕๕๙	๑,๓๕๘.๐๐	๑๒๘.๐๐	๔๑
๒๕๖๐	๑,๔๔๕.๔๐	๑๑๔.๙๐	๑๑๘
๒๕๖๑	๑,๔๔๗.๑๐	๑๒๐.๖๐	๑๘๐
๒๕๖๒	๑,๔๔๗.๑๐	๑๒๐.๖๐	๑๑๑
๒๕๖๓	๑,๐๘๖.๑๐	๙๙.๕๐	๘๖
๒๕๖๔	๑,๒๖๕.๒๐	๙๑.๑๐	๑๐๔

ที่มา : สถานีอุตุนิยมวิทยาอุตรดิตถ์ ข้อมูล ณ ๒ ก.พ. ๒๕๖๕

ตารางที่ ๓ อุณหภูมิจังหวัดอุดรดิตถ์

ปี (พ.ศ.)	อุณหภูมิ (°c)		
	สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ยทั้งปี
๒๕๕๕	๔๑.๕๐	๑๕.๐๐	๒๘.๗๐
๒๕๕๖	๔๐.๐๐	๑๗.๐๐	๒๗.๓๐
๒๕๕๗	๔๐.๕๐	๑๑.๐๐	๒๗.๘๐
๒๕๕๘	๔๑.๘๐	๑๔.๐๐	๒๘.๕๐
๒๕๕๙	๔๓.๖๐	๑๐.๔๐	๒๘.๓๐
๒๕๖๐	๔๐.๐๐	๑๗.๑๐	๒๗.๖๐
๒๕๖๑	๔๐.๐๐	๑๖.๔๐	๒๘.๒๐
๒๕๖๒	๔๓.๐๐	๑๓.๐๐	๒๘.๕๐
๒๕๖๓	๔๒.๕๐	๑๔.๐๐	๒๙.๙๐
๒๕๖๔	๔๐.๕๐	๑๔.๕๐	๒๘.๐๐

ที่มา : สถานีอุตุนิยมวิทยาอุดรดิตถ์ ข้อมูล ณ ๒ ก.พ. ๒๕๖๕

๑.๔ การปกครอง ครุฑเรือน/ประชากร และครุฑเรือนเกษตรกร

๑.๔.๑ การแบ่งเขตการปกครอง

จังหวัดอุดรดิตถ์แบ่งพื้นที่เพื่อการบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็น ๙ อำเภอ ๖๗ ตำบล ๖๑๓ หมู่บ้าน โดยมีอำเภอดังนี้ อำเภอเมืองอุดรดิตถ์, อำเภอพิชัย, อำเภอรัตน, อำเภอลับแล, อำเภอท่าปลา, อำเภอน้ำปาด, อำเภอพาคทา, อำเภอบ้านโคก และอำเภอทองแสนขัน

การแบ่งเขตการบริหารราชการ ๓ ระดับ คือ

(๑) ส่วนราชการบริหารส่วนกลาง ที่มีสำนักงานตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค จำนวน ๖๐ หน่วยงาน

(๒) ส่วนราชการบริหารส่วนภูมิภาค จำนวน ๓๓ หน่วยงาน

(๓) ส่วนราชการบริหารส่วนท้องถิ่น จำนวน ๘๐ แห่ง ประกอบด้วย

๑) องค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน ๑ แห่ง

๒) เทศบาลเมืองฯ จำนวน ๑ แห่ง

๓) เทศบาลตำบล จำนวน ๒๕ แห่ง

๔) องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน ๕๓ แห่ง

ตารางที่ ๔ การแบ่งเขตการปกครองจังหวัดอุดรดิตถ์ พ.ศ. ๒๕๖๔

อำเภอ	พื้นที่ตร.กม.	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาล เมือง/ตำบล	อบต.	อบจ.	ระยะทางห่าง จากจังหวัด
เมืองอุดรดิตถ์ (รวม ทม./ทต./อบจ.)	๗๖๕.๕๐	๑๗	๑๕๘	๑๑	๗	๑	-
ตรอน	๓๑๔.๕๐	๕	๔๗	๒	๕	-	๒๒ กม.
ท่าปลา	๑,๖๘๑.๔๐	๘	๘๕	๓	๖	-	๔๐ กม.
น้ำปาด	๑,๔๔๘.๗๐	๖	๔๙	๑	๗	-	๗๒ กม.
ฟากท่า	๖๓๒.๗๐	๔	๓๑	๑	๔	-	๑๑๓ กม.
บ้านโคก	๑,๐๕๕.๙๐	๔	๓๑	๑	๓	-	๑๖๕ กม.
พิชัย	๗๓๖.๗๐	๑๑	๙๘	๒	๑๑	-	๔๕ กม.
ลับแล	๔๔๘.๘๐	๘	๖๕	๔	๖	-	๘ กม.
ทองแสนขัน	๗๕๔.๔๐	๔	๔๙	๑	๔	-	๔๒ กม.
รวม ๙ อำเภอ	๗,๘๓๘.๖๐	๖๗	๖๑๓	๒๖	๕๓	๑	

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดอุดรดิตถ์ (ข้อมูลพื้นฐานแผนพัฒนาจังหวัดอุดรดิตถ์ ทบทวน ก.ค. ๒๕๖๔)

๑.๒.๒ ข้อมูลประชากร

จำนวนประชากรของจังหวัดอุดรดิตถ์ ณ เดือนมิถุนายน ๒๕๖๔ มีทั้งสิ้น ๔๔๗,๓๖๖ คน (ข้อมูลจากที่ทำการปกครองจังหวัดอุดรดิตถ์) แยกเป็นชาย ๒๑๘,๐๙๑ คน หรือร้อยละ ๔๘.๗๕ หญิง ๒๒๙,๒๗๕ คน หรือร้อยละ ๕๑.๒๔ ความหนาแน่นเฉลี่ย ๕๔ คน ต่อตารางกิโลเมตร อำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด คือ อำเภอเมืองอุดรดิตถ์โดยมี ความหนาแน่น ๑๙๒ คน ต่อตารางกิโลเมตร และอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรน้อยที่สุด คือ อำเภอ ฟากท่า ๑๔ คน ต่อตารางกิโลเมตร

ประชากรทะเบียนราษฎร เนื่องจากประชากรสำรวจเป็นประชากรที่มีชื่ออยู่ตามทะเบียนบ้านในเขตรับผิดชอบและอยู่จริง และเป็นประชากรที่มาอาศัยอยู่ในเขตรับผิดชอบแต่ทะเบียนบ้านอยู่นอกเขตรับผิดชอบ ส่วนประชากรทะเบียนราษฎรเป็นประชากร ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตรับผิดชอบ ทั้งตัวอยู่จริงและตัวไม่อยู่ จึงทำให้ข้อมูลมีจำนวนแตกต่างกัน

ตารางที่ ๕ จำนวนประชากรจังหวัดอุดรดิตถ์จำแนกตามเขตพื้นที่

พื้นที่	จำนวนประชากร			หลังคาเรือน
	ชาย	หญิง	รวม	
เมืองอุดรดิตถ์	๖๙,๗๓๕	๗๕,๓๘๖	๑๔๕,๑๒๑	๖๐,๓๗๕
ตรอน	๑๖,๓๐๙	๑๗,๓๕๒	๓๓,๖๖๑	๑๑,๗๖๖
ท่าปลา	๒๑,๔๒๙	๒๑,๖๗๕	๔๓,๑๐๔	๑๔,๗๔๑
น้ำปาด	๑๘,๐๔๙	๑๘,๑๕๙	๓๖,๒๐๘	๑๓,๕๙๐
ฟากท่า	๖,๙๐๒	๗,๒๑๙	๑๔,๑๒๑	๕,๕๑๕
บ้านโคก	๗,๒๙๓	๗,๑๐๒	๑๔,๓๙๕	๖,๓๘๒
พิชัย	๓๖,๓๔๕	๓๘,๕๓๘	๗๔,๘๘๓	๒๗,๓๔๐
ลับแล	๒๖,๕๗๓	๒๘,๐๒๑	๕๔,๕๙๔	๒๒,๔๙๕
ทองแสนขัน	๑๕,๔๕๖	๑๕,๘๒๓	๓๑,๒๗๙	๑๑,๓๐๒
รวม	๒๑๘,๐๙๑	๒๒๙,๒๗๕	๔๔๗,๓๖๖	๑๗๓,๕๐๖

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดอุดรดิตถ์ (มิถุนายน ๒๕๖๔)

๑.๕ ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและสิ่งแวดล้อม

๑.๕.๑ ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

(๑) ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรป่าไม้จังหวัดอุดรดิตถ์ประกอบด้วยป่าไม้หลายชนิดประกอบด้วยป่าเบญจพรรณ ซึ่งเป็นป่าผลัดใบพบที่ระดับความสูง ๕๐๐ - ๖๐๐ เมตร ระดับความสูงจากน้ำทะเล และป่าเต็งรังซึ่งเป็นป่าโปร่งทำให้ฝนตกตามฤดูกาลปริมาณน้ำฝนอยู่ในระดับที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืช ป่าดงดิบแล้ง ซึ่งมีไม้มีค่าทางเศรษฐกิจที่พบมาก คือ ไม้สัก พื้นที่ป่าจังหวัดอุดรดิตถ์ มีปกคลุมอยู่ในทุกอำเภอ แต่พื้นที่ป่าไม้ที่พบมาก คือ ในพื้นที่อำเภอน้ำปาด อำเภอปากท่า อำเภอบ้านโคก อำเภอท่าปลา อำเภอลับแล อำเภอเมืองอุดรดิตถ์ และอำเภอทองแสนขัน ส่วนในเขตอำเภอดรอน และอำเภอพิชัย มีพื้นที่ป่าไม้อยู่ส่วนหนึ่งกระจายเป็นหย่อม ๆ

ตารางที่ ๖ เนื้อที่ป่าไม้จังหวัดอุดรดิตถ์

ปี (พ.ศ.)	เนื้อที่ (ไร่)		ร้อยละของพื้นที่จังหวัด
	พื้นที่ป่า	พื้นที่ไม่ใช่ป่า	
๒๕๕๗	๒,๗๖๓,๒๔๘	๒,๑๓๕,๘๗๒	๕๖.๔๐
๒๕๕๘	๒,๗๖๖,๒๗๐	๒,๑๓๒,๘๕๐	๕๖.๔๖
๒๕๕๙	๒,๗๖๒,๘๔๐	๒,๑๓๖,๒๘๐	๕๖.๓๙
๒๕๖๐	๒,๗๕๙,๓๘๘	๒,๑๓๙,๗๓๒	๕๖.๓๒
๒๕๖๑	๒,๗๖๑,๕๐๖	๒,๑๓๗,๖๑๔	๕๖.๓๗
๒๕๖๒	๒,๗๖๑,๕๐๖	๒,๑๓๗,๖๑๔	๕๖.๓๗
๒๕๖๓	๓,๓๐๐,๐๔๕	๑,๕๙๙,๐๗๕	๖๗.๓๖
๒๕๖๔	๒,๗๕๕,๖๐๕	๒,๑๘๕,๕๑๐	๕๕.๗๗

ที่มา : สำนักงานป่าไม้จังหวัดอุดรดิตถ์ ข้อมูลสารสนเทศ กรมป่าไม้ ๒๕๖๕

จากตารางพบว่าจังหวัดอุดรดิตถ์มีเนื้อที่ป่าไม้ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ จำนวน ๒,๗๕๕,๖๐๕ ไร่ ลดลงจาก ปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ที่มีเนื้อที่ป่า จำนวน ๓,๓๐๐,๐๔๕ ไร่

เมื่อจัดลำดับร้อยละของเนื้อที่ป่าไม้ของจังหวัดอุดรดิตถ์เปรียบเทียบกับจังหวัด ในภาคเหนือ และในภาพรวมทั้งประเทศ พบว่า จังหวัดอุดรดิตถ์จัดอยู่ในลำดับที่ ๙ ของจังหวัดภาคเหนือ และจัดอยู่ในลำดับที่ ๙ ของประเทศ

๑) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็นพื้นที่ป่าที่รัฐได้กำหนดไว้ เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ โดยพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ในจังหวัดอุดรดิตถ์ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ จำนวน ๓ แห่ง วนอุทยานแห่งชาติ จำนวน ๕ แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จำนวน ๒ แห่ง และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า จำนวน ๒ แห่ง หน่วยควบคุมพื้นที่ที่จะประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ๑ แห่ง

ตารางที่ ๗ พื้นที่ป่าอนุรักษ์ในจังหวัดอุดรดิตถ์

ลำดับ	หน่วยงาน	จังหวัด	เนื้อที่ (ไร่)	ประกาศในราชกิจจานุเบกษา
๑	อุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน	อุดรดิตถ์ (๖๓,๕๙๔) แพร่ (๕๖๐,๘๗๔)	๓๓๘,๔๓๒	๓๐ ก.ย. ๒๕๔๑
๒	อุทยานแห่งชาติสักใหญ่	อุดรดิตถ์	๓๒๔,๒๔๐	๔ ธ.ค. ๒๕๔๖
๓	อุทยานแห่งชาติภูสอยดาว	พิษณุโลก (๔๒,๑๗๓) อุดรดิตถ์ (๑๗๐,๖๒๕)	๑๗๐,๖๒๕	๒๘ พ.ค. ๒๕๕๑
๔	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่จริม	อุดรดิตถ์	๔๑๒,๕๐๐	๒๔ ก.ย. ๒๕๔๑
๕	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าน้ำปาด	อุดรดิตถ์	๓๒๐,๑๘๗	๕ ก.ย. ๒๕๔๔
๖	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลำน้ำน่านฝั่งขวา	พิษณุโลก (๘๗,๕๐๐) อุดรดิตถ์ (๕๙,๓๗๕)	๕๙,๓๗๕	๑๑ ต.ค. ๒๕๔๓
๗	เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาใหญ่ - เขาน้ำผาตั้ง และเขาตาพรหม	อุดรดิตถ์	๑๕,๐๐๐	๘ มี.ค. ๒๕๒๗
๘	เขตห้ามล่าสัตว์ป่าภูสันเขียว			
๙	หน่วยควบคุมพื้นที่ที่จะประกาศเป็นเขต ห้ามล่าสัตว์ป่าห้วยผึ้ง-วังยาว			

ที่มา : สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ พิษณุโลก, พ.ศ. ๒๕๖๐

๒) พื้นที่ป่าสงวน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อมูลของกรมป่าไม้ ได้ระบุพื้นที่ป่าสงวนในพื้นที่จังหวัดอุดรดิตถ์ที่มีการประกาศตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๐ มีจำนวนทั้งหมด ๑๕ ป่า โดยสรุปพื้นที่ป่าเรียงตามปีประกาศได้ดังตาราง

ตารางที่ ๘ ข้อมูลป่าสงวนแห่งชาติในจังหวัดอุดรดิตถ์

ลำดับ	ชื่อป่า	ปีที่ประกาศ	พื้นที่ (ไร่)
๑	ป่านาอิน ป่านายาง	๒๕๐๗	๑๑๘,๗๕๐.๐๐
๒	ป่าบึงข่าน	๒๕๐๗	๕๐.๐๐
๓	ป่าดงช้างดี	๒๕๐๙	๑๘,๒๐๐.๐๐
๔	ป่าคลองตรอนฝั่งขวา	๒๕๑๐	๓๒๓,๕๕๖.๐๐
๕	ป่าคลองตรอนฝั่งซ้าย	๒๕๑๐	๔๖๙,๑๗๕.๐๐
๖	ป่าปากห้วยฉลอง และป่าห้วยสีเสียด	๒๕๑๒	๙๔,๓๗๕.๐๐
๗	ป่าห้วยช้าง และป่าปู่เจ้า	๒๕๑๔	๑๙,๙๗๕.๐๐
๘	ป่าน้ำปาด	๒๕๑๕	๑,๓๖๒,๘๐๖.๐๐
๙	ป่าจริม	๒๕๒๑	๓๑๓,๑๒๕.๐๐
๑๐	ปาลำน้ำน่านฝั่งขวา	๒๕๒๒	๓๖๑,๘๗๕.๐๐
๑๑	ป่านานกกก	๒๕๒๗	๒๔,๘๕๐.๐๐
๑๒	ป่าห้วยเกียงพา และป่าน้ำไคร้	๒๕๒๘	๑๑๔,๓๗๕.๐๐
๑๓	ป่าเขากระทิง	๒๕๒๙	๑๑,๘๔๔.๐๐
๑๔	ป่าพระผาง	๒๕๒๙	๑๐,๖๘๗.๗๕
๑๕	ป่าเขาใหญ่	๒๕๓๐	๕๖,๔๑๐.๐๐
รวม			๓,๓๐๐,๐๔๔.๗๕

ที่มา : ศูนย์ประสานงานจัดการทรัพยากรป่าไม้พื้นที่ (อุดรดิตถ์), กรมป่าไม้

๓) การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตป่าไม้ กรมป่าไม้ ได้จำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตป่าไม้ในพื้นที่จังหวัดอุดรดิตถ์ไว้เป็นพื้นที่ป่าเพื่ออนุรักษ์เป็นส่วนใหญ่ สามารถสรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ ๙ ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตป่าไม้ในจังหวัดอุดรดิตถ์

ชนิดการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตป่าไม้	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
๑ เขตป่าเพื่อการอนุรักษ์	๒,๖๘๒,๐๐๘.๕๐	๘๑
๒ เขตป่าเพื่อเศรษฐกิจ	๖๑๘,๐๓๖.๒๕	๑๙
รวม	๓,๓๐๐,๐๔๔.๗๕	๑๐๐

ที่มา : ศูนย์ประสานงานจัดการทรัพยากรป่าไม้พื้นที่ (อุดรดิตถ์), พ.ศ. ๒๕๕๐, กรมป่าไม้

(๒) ทรัพยากรสัตว์ป่า จังหวัดอุดรดิตถ์มีพื้นที่ที่ได้ประกาศเป็นพื้นที่เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าจำนวน ๒ แห่ง เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ๒ แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะที่จะเป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์ป่า สำหรับสัตว์ป่าในพื้นที่จังหวัดอุดรดิตถ์มีสัตว์ป่าสงวนที่สำคัญ คือ เลียงผา ประเภทสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น กระตัง, เสือโคร่ง, เสือดาว, เสือไฟ, เก้ง, กวาง, หมูป่า, วัวแดง, ลิง, หมี, เป็นต้น ส่วนประเภทนก เช่น นกขุนทอง, กาน้ำใหญ่, ไก่ฟ้า, ไก่ป่า, เหยี่ยว, เป็นต้น ประเภทสัตว์เลื้อยคลาน ได้แก่ เต่าปูลู, เต่าเหลือง, เต่าเคียว, ตะพาบน้ำ, งูเหลือม, งูจงอาง, เป็นต้น

- **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่จริม** ประกอบด้วยภูเขาสูงสลับซับซ้อน มีแนวสันเขาเป็น อาณาเขตติดต่อระหว่าง จังหวัดอุดรดิตถ์และจังหวัดน่าน มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ตั้งแต่ ๓๕๐ เมตร จนถึง ๑,๑๐๐ เมตร เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่จริม มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี ประมาณ ๒๘ องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดฤดูฝน ประมาณ ๗๐ มิลลิเมตรต่อปี เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่จริม มีแหล่งโบราณคดีที่เป็นที่เคารพนับถือ ได้แก่ ถ้ำพระ และถ้ำแสนหาร สัตว์ป่าที่พบร่องรอยบริเวณเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าแม่จริม ได้แก่ ช้าง, หมีควาย, วัวแดง, เก้ง และหมาใน ส่วนที่เป็นสัตว์ปีกได้แก่ ไก่ป่า และเหยี่ยว เป็นต้น

- **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าน้ำปาด** สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อนต่อเนื่องกันไปวางตัวในแนวทิศตะวันออกเฉียงเหนือ สู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ มียอดเขาสูงที่สำคัญ ได้แก่ เขาแด่น, ภูหนองโดน, ภูหุด และภูหลวง เป็นต้น สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๑,๐๔๑ เมตร ๑,๐๒๗ เมตร ๑,๐๔๓ เมตร และ ๑,๐๔๔ เมตร ตามลำดับ มีลำน้ำที่สำคัญ ได้แก่ ลำน้ำปาด ซึ่งถือว่าเป็นสาขาที่สำคัญสาขาหนึ่งของแม่น้ำน่าน มีต้นกำเนิดอยู่ทางทิศตะวันตกของพื้นที่ มีสาขาคือ ลำน้ำห้วยเห็บ, ลำน้ำส้ม, ห้วยทางลาว และลำน้ำพังงา เป็นต้น เนื่องจากพื้นที่มีแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร ที่หลบภัย และโปงดิน จึงทำให้พื้นที่เต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิดอาศัยอยู่เช่น เลียงผา, ช้างป่า, หมีขอ, หมี, เก้ง, หมาใน, หมูป่า, กระเจง, เม่น, เสือปลา, อีเห็น และลิง ฯลฯ

- **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ปาลำน้ำน่านฝั่งขวา** พื้นที่เป็นป่าที่สมบูรณ์ติดต่อกัน เป็นผืนใหญ่ตรงรอยต่อของจังหวัดแพร่และจังหวัดอุดรดิตถ์ มีลักษณะเป็นภูเขาสูง บางส่วนสูงชัน ตลอดทั่วพื้นที่ติดต่อกันเป็นเทือกยาว มียอดเขาสูงสุดคือ เขาพญาผ่อ หรือชาวบ้านเรียกพญาผ่อ มีระดับความสูง ๑,๔๔๗ เมตร เนื่องจากพื้นที่เป็นเนินเขาและภูเขาที่สูงชันต่อกันเป็นลูกคลื่น จะมีที่ราบแคบ ๆ ตามริมห้วยและยอดเขา ทำให้พื้นที่เกือบทั้งหมดเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น ๑ และชั้น ๒ มียอดเขาที่สำคัญคือ ดอยผาอี้อ, เขาพญาผ่อ, ดอยห้วยน้ำออก, ดอยห้วยเก็น และดอยผาลักไก่อ เป็นต้น จึงทำให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของห้วยโป่ง, ห้วยน้ำริด และห้วยน้ำลี ไหลผ่านอำเภอน้ำปาด ลงสู่อ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ และเป็นแหล่งอาหารสัตว์ป่าไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ ชนิด บางชนิดมีปริมาณน้อยหรือใกล้หมดไปแล้วที่สำรวจพบ ได้แก่ ช้างป่า, กระตัง และวัวแดง เป็นต้น

๑.๕.๒ ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม

คุณภาพน้ำ การติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ มีการตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำผิวดินในแหล่งน้ำ ๑ แหล่ง ได้แก่ แม่น้ำน่าน จำนวน ๓ สถานี โดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๓ ได้เก็บตัวอย่างน้ำในแม่น้ำน่าน จำนวน ๔ ครั้งต่อปี สถานีเก็บตัวอย่างคุณภาพน้ำ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๑๐ สถานีเก็บตัวอย่างน้ำแหล่งน้ำผิวดินในพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์

แหล่งน้ำ	รหัสสถานี	สถานที่เก็บตัวอย่างน้ำ	ความถี่ (ครั้ง/ปี)
แม่น้ำน่าน	NA ๐๙	สะพานพิชัย ต.ในเมือง อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์	๔
	NA ๑๐	สะพานพัฒนาภาคเหนือ ๑๓ อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์	๔
	NA ๑๑	สะพานบ้านวังขอน ต.จี่วาม อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์	๔
คลองตรอน	TRC ๐๑	สะพานคลองตรอน ต.บ้านแก่ง อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์	๒
	TRC ๐๒	สะพานข้ามคลองตรอน บ้านเหล่า ต.น้ำอ่าง อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์	๒

๑.๖ ข้อมูลแหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติที่สำคัญ

๑.๖.๑ แม่น้ำน่าน (แม่น้ำหลัก) ต้นน้ำอยู่ที่อำเภอปัว - อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ไหลผ่านเข้ามาจังหวัดอุตรดิตถ์ที่อำเภอท่าปลา ลงมาทางใต้ของจังหวัด โดยไหลผ่านอำเภอเมืองอุตรดิตถ์, อำเภอตรอน และอำเภอพิชัยไปสู่จังหวัดพิษณุโลก รวมความยาวของแม่น้ำที่ไหลผ่านจังหวัดอุตรดิตถ์ประมาณ ๑๖๐ กิโลเมตร แม่น้ำสายนี้เปรียบเสมือนเส้นโลหิตใหญ่ของประชาชนในจังหวัด ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยน้ำจากแม่น้ำน่านเป็นหลักในการเกษตรกรรมและการบริโภค ซึ่งกรมชลประทานได้ก่อสร้างเขื่อนสิริกิติ์ปิดกั้นแม่น้ำ อำเภอท่าปลาเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตรกรรมและผลิตกระแสไฟฟ้า ปัจจุบันเขื่อนอยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

๑.๖.๑ แม่น้ำปาด (แม่น้ำสาขา) ต้นกำเนิดของแม่น้ำปาดคือภูเขาทุ่งแล้ง ซึ่งเป็นภูเขาที่แบ่งเขตระหว่างประเทศไทยกับ สปป.ลาว ลำน้ำปาดไหลผ่านตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก อำเภอปากท่าและไหลผ่านอำเภอน้ำปาด ไปบรรจบแม่น้ำน่าน ที่บ้านปากปาด อำเภอน้ำปาด บริเวณท้ายน้ำเขื่อนสิริกิติ์ ความยาวลำน้ำประมาณ ๑๖๐.๖๕ กิโลเมตร

๑.๖.๒ คลองตรอน (แม่น้ำสาขา) ต้นน้ำเกิดในภูเมี่ยง ตำบลน้ำไผ่ อำเภอน้ำปาด ไหลผ่านอำเภอตรอนลงสู่แม่น้ำน่านที่บ้านแก่ง ตำบลบ้านแก่ง อำเภอตรอน ความยาวลำน้ำประมาณ ๑๒๕.๕๐ กิโลเมตร

๑.๖.๓ คลองฝาง เกิดจากเขาขุนฝาง บ้านเหล่าป่าสา ตำบลผาจุก ไหลไปบรรจบแม่น้ำน่านที่บ้านปากฝาง ตำบลจี่วาม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์

๑.๖.๔ คลองน้ำริด ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาพลึง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดแพร่ ไหลผ่านบ้านปางต้นผึ้งมาบรรจบกับห้วยแม่เฉยที่ผาตั้ง แล้วไหลผ่านบ้านดำนานาขามและบ้านน้ำริด ลงสู่แม่น้ำน่าน ที่ตอนเหนือของมณฑลทหารบกที่ ๓๕ อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

๑.๖.๕ คลองโพ เกิดจากเทือกเขาในเขตอำเภอลับแล ไหลผ่านบ้านม่อนดินแดง ตำบลท่าเสาไปบรรจบแม่น้ำน่านที่วัดกลางธรรมสาคร

๑.๖.๖ ห้วยแม่พูล - คลองแม่พร่อง ต้นน้ำเกิดจากตำบลแม่พูลไหลผ่านตำบลแม่พูล มาบรรจบคลองแม่พร่องที่ตำบลฝายหลวง แล้วไหลผ่านตำบลทุ่งยั้ง ตำบลไผ่ล้อม ลงบึงมายังเขตตอนใต้ของอำเภอลับแล ติดกับอำเภอตรอนและอำเภอพิชัย

๑.๖.๗ คลองละมุง เป็นคลองระบายน้ำจากบึงมายและบริเวณทุ่งสามขากับคลองต่างๆ ในเขตอำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย ลงสู่คลองละมุง ไหลลงสู่แม่น้ำน่าน ที่บ้านปากคลอง ตำบลคอรุม อำเภอพิชัย ความยาวคลองละมุงประมาณ ๓๕ กิโลเมตร

ตารางที่ ๑๑ จำนวนแหล่งน้ำของจังหวัดอุดรดิตถ์

อำเภอ	หนอง/บึง/ (แห่ง)	ลำคลอง/ลำห้วย/ลำธาร/คูน้ำ (แห่ง)
๑. เมืองอุดรดิตถ์	๑๒	๘๓
๒. ตรอน	๓๓	๑๓
๓. ท่าปลา	๒๘	๙
๔. น้ำปาด	๑๗	-
๕. ฟากท่า	๑๙	-
๖. บ้านโคก	๑๕	-
๗. พิชัย	๔๑	๒๘
๘. ลับแล	๓๙	๑๙
๙. ทองแสนขัน	๑๖	๒๖
รวม	๒๒๐	๑๗๘

๑.๖.๘ ข้อมูลสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า

จังหวัดอุดรดิตถ์เป็นพื้นที่สำหรับการเกษตร ประชาชนมีอาชีพการเกษตร และการบริหารจัดการน้ำของจังหวัดอุดรดิตถ์ มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบการจัดตั้งสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าในพื้นที่ของจังหวัดอุดรดิตถ์ มีการจัดตั้งสถานีสูบน้ำจำนวน ๑๒๐ สถานี (แห่ง) มีการจัดตั้งตามพื้นที่ ๗ อำเภอ คืออำเภอเมืองอุดรดิตถ์ อำเภอพิชัย อำเภอท่าปลา อำเภอฟากท่า อำเภอทองแสนขัน อำเภอน้ำปาด อำเภอตรอน อำเภอลับแลและอำเภอบ้านโคก ไม่มีการจัดตั้งสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า เนื่องจากไม่มีแหล่งน้ำที่สามารถรองรับการเครื่องสูบน้ำด้วยไฟฟ้าได้ จึงใช้น้ำเพื่อการเกษตรจากห้วย หนอง คลอง บึง น้ำฝนในการเกษตร

ตารางที่ ๑๒ พื้นที่ติดตั้ง สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า รายอำเภอของจังหวัดอุดรดิตถ์

ลำดับที่	อำเภอ	ชื่อ อปท	จำนวนสถานี(แห่ง)
๑	เมืองอุดรดิตถ์	ทต.วังกะพี้	๓
๒		อบต.บ้านด่าน	๓
๓		อบต.หาดจิว	๕
๔		ทต.คู้้งตะเภา	๕
๕		ทต.ผาจุก	๗
๖		อบต.แสนตอ	๒
๗		ทต.หาดกรวด	๒
๘		ทต.จิ้งจาม	๔
๙		ทต.ป่าเช่า	๑
๑๐	พิชัย	อบต.ไร่อ้อย	๘
๑๑		อบต.ในเมือง	๓
๑๒		อบต.คอรุ่ม	๔
๑๓		อบต.ท่าสัก	๖
๑๔		อบต.บ้านดารา	๗

ลำดับที่	อำเภอ	ชื่อ อปท	จำนวนสถานี(แห่ง)
๑๕		อบต.พญาแมน	๕
๑๖		อบต.ท่ามะเฟือง	๕
๑๗		อบต.บ้านโคก	๓
๑๘		อบต.บ้านหม้อ	๔
๑๙	ท่าปลา	อบต.ผาเลือด	๔
๒๐	พากทำ	อบต.พากทำ	๑
๒๑		อบต.สองคอน	๑
๒๒		อบต.บ้านเสี้ยว	๔
๒๓		อบต.สองห้อง	๑
๒๔	ทองแสนขัน	ทต.ทองแสนขัน	๑
๒๕		อบต.บ่อทอง	๓
๒๖		อบต.ป่าคาย	๒
๒๗		อบต.ผักขวง	๑
๒๘	น้ำปาด	อบต.เด่นเหล็ก	๓
๒๙		อบต.บ้านฝาย	๑
๓๐	ตรอน	อบต.บ้านแก่ง	๖
๓๑		อบต.หาดสองแคว	๓
๓๒		อบต.วังแดง	๘
๓๓		อบต.น้ำอ่าง	๔
รวมทั้งสิ้น ๓๓ แห่ง			๑๒๐ สถานี

ที่มา : สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดอุดรดิตถ์, มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

๑.๗ ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม

๒.๑) คุณภาพน้ำ

การติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในพื้นที่จังหวัดอุดรดิตถ์ มีการตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำผิวดินในแหล่งน้ำ ๑ แหล่ง ได้แก่ แม่น้ำน่าน จำนวน ๓ สถานี โดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๓ ได้เก็บตัวอย่างน้ำในแม่น้ำน่าน จำนวน ๔ ครั้งต่อปี สถานีเก็บตัวอย่างคุณภาพน้ำ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๑๓ สถานีเก็บตัวอย่างน้ำแหล่งน้ำผิวดินในพื้นที่จังหวัดอุดรดิตถ์

แหล่งน้ำ	รหัสสถานี	สถานที่เก็บตัวอย่างน้ำ	ความถี่ (ครั้ง/ปี)
แม่น้ำน่าน	NA ๐๙	สะพานพิชัย ต.ในเมือง อ.พิชัย จ.อุดรดิตถ์	๔
	NA ๑๐	สะพานพัฒนาภาคเหนือ ๑๓ อ.เมือง จ.อุดรดิตถ์	๔
	NA ๑๑	สะพานบ้านวังขอน ต.จี้วังม อ.เมือง จ.อุดรดิตถ์	๔
คลองตรอน	TRC ๐๑	สะพานคลองตรอน ต.บ้านแก่ง อ.ตรอน จ.อุดรดิตถ์	๒

	TRC ๐๒	สะพานข้ามคลองตรอน บ้านเหล่า ต.น้ำอ่าง อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์	๒
--	--------	--	---

๒.๒) ข้อมูลคุณภาพอากาศ

ปี พ.ศ. ๒๕๖๔ จังหวัดได้ประกาศฯ ขอความร่วมมืองดเว้น การเผาป่า เผาวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร เผาขยะ และเผาวัชพืชข้างทาง การเผาในพื้นที่โล่งแจ้ง ในทุกกรณีเป็นระยะเวลา ๖๐ วัน ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๔ ถึงวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๔ จากการติดตามตรวจสอบข้อมูลการเกิดจุดความร้อน (Hotspot) ในพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ ในช่วงวันที่ ๑ มกราคม ถึง ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔ พบจำนวนจุดความร้อนที่เกิดขึ้นทั้งสิ้น จำนวน ๒,๒๐๓ จุด เกิดขึ้นในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ๑,๐๖๐ จุด รองลงมาพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ๕๖๘ จุด พื้นที่เกษตร ๒๕๐ จุด พื้นที่เขต สปก. ๑๙๓ พื้นที่ชุมชนและอื่นๆ ๑๒๐ จุด และพื้นที่ริมถนนทางหลวง ๑๒ จุด เมื่อพิจารณาการเกิดจุดความร้อนสะสม เปรียบเทียบปี ๒๕๖๓-๒๕๖๔ ในภาพรวมพบจำนวนการเกิดจุดความร้อนสะสมลดลงร้อยละ ๕๖.๙๖ จากปีที่ผ่านมา หากจำแนกตามลักษณะการใช้ที่ดิน พบว่าเกิดจุดความร้อน ลดลงมากสุดในพื้นที่เกษตร ร้อยละ ๗๒.๘๐ รองลงมาพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติร้อยละ ๖๗.๖๙ และพื้นที่ริมทางหลวง ร้อยละ ๖๔.๗๑ ตามลำดับ

๑.๘ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

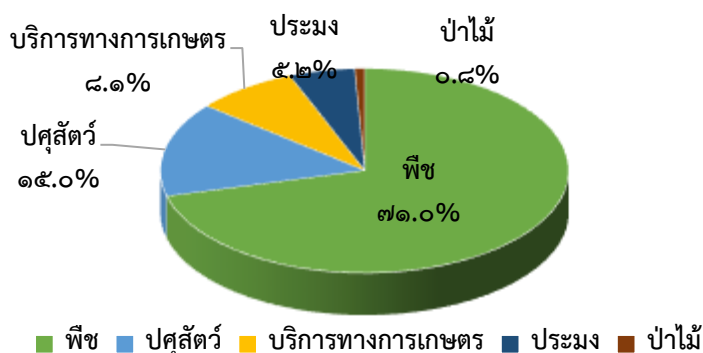
ภาพรวมเศรษฐกิจจังหวัดอุตรดิตถ์ (ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ ๒ พิษณุโลก)

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ณ ราคาประจำปี ของจังหวัดอุตรดิตถ์ ปี ๒๕๖๓ มีมูลค่า ๔๐,๕๔๓ ล้านบาท มีขนาดเศรษฐกิจเป็นอันดับ ๑๒ ของภาคเหนือ และเป็นอันดับ ๕ ของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ๑ รองจากจังหวัดพิษณุโลก เพชรบูรณ์ ตาก และสุโขทัย ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัว (GPP Per capita) เท่ากับ ๙๙,๒๓๖ บาท/คน/ปี ลดลงจากปี ๒๕๖๒ ซึ่งมีรายได้ ๙๙,๗๖๖ บาท/คน/ปี หรือลดลงร้อยละ ๐.๕

โครงสร้างเศรษฐกิจจังหวัด ประกอบด้วยภาคเกษตรมูลค่า ๑๒,๗๔๖ ล้านบาท และภาคนอกเกษตรมูลค่า ๒๗,๗๙๗ ล้านบาท โดยมีสาขาเกษตรกรรม การป่าไม้ และการประมง เป็นสาขาการผลิตหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจังหวัด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๓๑.๔ รองลงมาคือ สาขาการขนส่ง ขยายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์มีสัดส่วนร้อยละ ๑๒.๒ สาขาการผลิตภาคอุตสาหกรรม มีสัดส่วนร้อยละ ๑๐.๔ สาขาการศึกษาและสาขาทางการเงินและประกันภัยมีสัดส่วนร้อยละ ๘.๔ และสาขาอื่น ๆ มีสัดส่วนรวมกันร้อยละ ๒๙.๒

สำหรับภาคเกษตรมีสาขาการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญของจังหวัดอุตรดิตถ์ ในปี ๒๕๖๓ ได้แก่ สาขาพืช ซึ่งมีสัดส่วนถึงร้อยละ ๗๑ ของผลิตภัณฑ์ภาคเกษตร หรือ GPP ภาคเกษตร รองลงมา คือ สาขาปศุสัตว์ สาขาบริการทางการเกษตร สาขาประมง และสาขาป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐ ๘.๑ ๕.๒ และ ๐.๘ ตามลำดับ

โครงสร้างเศรษฐกิจภาคเกษตร จังหวัดอุตรดิตถ์

ที่มา : จากการคำนวณ

๑.๕.๒ ผลผลิตภัณฑมวลรวมของจังหวัดอุดรดิตถ์ (GPP) พ.ศ. ๒๕๖๓ (ที่มา : สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ)

ตารางที่ ๑๔ ผลผลิตภัณฑมวลรวมจังหวัดอุดรดิตถ์ แบบปริมาณลูกโซ่ ณ ราคาประจำปี ปี ๒๕๕๖-๒๕๖๓
(ล้านบาท)

	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563
Agriculture	13,723	11,323	8,686	8,313	13,827	14,447	12,777	12,746
Agriculture	13,723	11,323	8,686	8,313	13,827	14,447	12,777	12,746
Agriculture, forestry and fishing	13,723	11,323	8,686	8,313	13,827	14,447	12,777	12,746
Non-Agriculture	23,261	22,327	22,541	24,852	26,919	27,690	28,343	27,797
Industrial	5,692	5,099	4,830	6,266	6,310	6,229	6,807	5,970
Mining and quarrying	335	354	349	534	564	604	353	397
Manufacturing	4,529	3,879	3,560	4,488	4,305	4,527	5,190	4,230
Electricity, gas, steam and air conditioning supply	810	839	889	1,201	1,330	966	1,095	1,074
Water supply; sewerage, waste management and remediation activities	18	27	32	42	111	131	170	269
Services	17,569	17,228	17,711	18,587	20,609	21,462	21,536	21,827
Construction	1,687	1,652	1,603	1,818	1,918	2,222	2,123	2,348
Wholesale and retail trade and repair of motor vehicles and motorcycle	3,842	3,726	3,626	3,948	5,252	5,426	5,123	4,966
Transportation and storage	417	445	489	548	638	710	770	754
Accommodation and food service activities	49	54	65	82	87	98	105	92
Information and communication	304	286	330	299	343	396	470	537
Financial and insurance activities	2,092	2,400	2,682	2,944	3,047	3,142	3,339	3,386
Real estate activities	1,685	1,449	1,648	1,556	1,716	1,713	1,560	1,637
Professional, scientific and technical activities	2	2	2	5	8	6	9	7
Administrative and support service activities	44	47	51	57	60	58	58	38
Public administration and defence; compulsory social security	3,051	2,412	2,370	2,409	2,496	2,655	2,770	2,754
Education	3,113	3,369	3,394	3,378	3,417	3,266	3,264	3,409
Human health and social work activities	926	1,023	1,076	1,140	1,203	1,322	1,408	1,422
Arts, entertainment and recreation	79	79	78	98	116	136	162	144
Other service activities	279	283	297	303	309	313	376	333
Gross provincial product (GPP)	36,984	33,651	31,227	33,166	40,746	42,137	41,120	40,543
GPP Per capita (Baht)	85,760	78,460	73,212	78,449	97,163	101,348	99,766	99,236
Population (1,000 persons)	431	429	427	423	419	416	412	409
Agriculture	4,505	4,113	3,173	3,167	4,910	5,023	4,204	4,046
Agriculture	4,505	4,113	3,173	3,167	4,910	5,023	4,204	4,046
Agriculture, forestry and fishing	4,505	4,113	3,173	3,167	4,910	5,023	4,204	4,046
Non-Agriculture	16,961	16,271	16,249	16,887	18,094	18,775	18,738	18,017
Industrial	4,594	4,521	4,379	4,788	4,853	5,161	5,417	4,426
Mining and quarrying	257	265	239	303	316	338	192	206
Manufacturing	3,470	3,380	3,207	3,267	3,196	3,683	4,053	3,007
Electricity, gas, steam and air conditioning supply	765	776	838	1,103	1,185	901	971	935
Water supply; sewerage, waste management and remediation activities	11	14	17	22	59	72	94	155
Services	12,190	11,596	11,684	11,970	13,059	13,447	13,219	13,314

Construction	1,143	1,114	1,129	1,312	1,362	1,553	1,477	1,642
Wholesale and retail trade and repair of motor vehicles and motorcycle	2,415	2,210	2,123	2,186	2,863	2,946	2,704	2,595
Transportation and storage	335	356	347	371	424	475	504	489
Accommodation and food service activities	43	47	53	64	64	69	72	69
Information and communication	418	404	470	424	467	551	659	754
Financial and insurance activities	1,412	1,602	1,788	1,951	2,031	2,100	2,170	2,230
Real estate activities	1,773	1,535	1,727	1,637	1,807	1,795	1,626	1,689
Professional, scientific and technical activities	3	2	2	5	8	7	9	7
Administrative and support service activities	29	30	33	37	38	37	36	24
Public administration and defence; compulsory social security	1,974	1,508	1,426	1,392	1,398	1,446	1,474	1,439
Education	1,788	1,846	1,769	1,709	1,684	1,573	1,541	1,584
Human health and social work activities	599	639	646	658	671	716	744	738
Arts, entertainment and recreation	57	55	58	78	92	107	127	113
Other service activities	205	199	204	207	210	210	247	220
Gross provincial product (CVMs)	21,290	20,059	18,498	19,012	22,653	23,394	22,056	21,214

ที่มา : สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ส่วนที่ ๒

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับมะม่วงหิมพานต์

๒.๑ ลักษณะทางสัณฐานวิทยาของมะม่วงหิมพานต์

ชื่อไทย : มะม่วงหิมพานต์

ชื่อสามัญ : Cashew, Cashew nut

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Anacardium occidentale* L.

ชื่อวงศ์ : ANACARDIACEAE

มะม่วงหิมพานต์เป็นไม้ผลยืนต้นเขตร้อน มีถิ่นกำเนิดในทวีปอเมริกาใต้ และสามารถเจริญเติบโตได้ดีในสภาพอากาศร้อน มีความทนทานต่อสภาพแห้งแล้งได้ค่อนข้างดี จึงสามารถปลูกได้ในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านความอุดมสมบูรณ์ของดินบางประเภท และเป็นพืชที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เนื่องจากส่วนของเมล็ดสามารถนำมาแปรรูปเป็นอาหารที่มีมูลค่าสูงและเป็นที่ต้องการของตลาดใบเรียงแบบสลับ ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก ขนาดของแผง ใบประกอบกว้าง ๓.๕-๕.๕ ซม. ยาว ๗-๑๕ ซม. ใบย่อยรูปขอบขนาน กว้าง ๐.๕-๑ ซม. ยาว ๑.๕-๒.๕ ซม. เรียงตัวแบบตรงข้าม มี ๘-๑๖ คู่ ใบแก่สลัดใบทิ้งแล้วแตกใบอ่อนขึ้นมาแทนประมาณเดือนมีนาคม ถึงปลายเดือนเมษายน

ลำต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง แตกกิ่งก้านค่อนข้างมาก ทรงพุ่มแผ่กว้าง เมื่อเจริญเติบโตเต็มที่จะมีทรงพุ่มค่อนข้างแน่น กิ่งมีลักษณะแตกออกในแนวด้านข้าง จึงควรมีการจัดทรงพุ่มและตัดแต่งกิ่งเพื่อให้แสงสามารถส่องผ่านเข้าสู่ภายในทรงพุ่มได้อย่างทั่วถึง

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับบริเวณปลายกิ่ง รูปร่างค่อนข้างรีหรือรูปไข่กลับ ปลายใบมน เนื้อใบค่อนข้างหนา ใบอ่อนมีสีเขียวอ่อนหรือสีออกแดง เมื่อใบแก่จะเปลี่ยนเป็นสีเขียวเข้ม

ดอก ออกเป็นช่อบริเวณปลายกิ่ง ภายในช่อประกอบด้วยดอกจำนวนมาก มีทั้งดอกเพศผู้และดอกสมบูรณ์เพศ ดอกมีขนาดเล็ก เมื่อได้รับการผสมเกสรและติดผลจะมีการพัฒนาของฐานรองดอกและรังไข่เป็นผลและเมล็ดตามลำดับ

ผล ส่วนที่มีลักษณะคล้ายผลและมีสีเหลือง เหลืองอมส้ม หรือแดงเมื่อสุก ซึ่งเรียกโดยทั่วไปว่า “ผลมะม่วงหิมพานต์” หรือ Cashew apple แท้จริงเป็นส่วนของฐานรองดอกที่ขยายตัว มีเนื้อนุ่มและมีน้ำมากสามารถนำไปใช้ประโยชน์และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้

เมล็ด หรือส่วนที่เรียกว่า “เมืงมะม่วงหิมพานต์” จะติดอยู่บริเวณปลายของผล มีลักษณะคล้ายรูปไต เปลือกเมล็ดค่อนข้างแข็ง ภายในประกอบด้วยเนื้อในซึ่งเป็นส่วนที่นำมาบริโภคและมีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงระหว่างชั้นของเปลือกมีน้ำมันเปลือกเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการแปรรูปและกะเทาะเปลือกอย่างเหมาะสมก่อนนำเนื้อในมาบริโภค

มะม่วงหิมพานต์จึงเป็นพืชที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายส่วน โดยเฉพาะเมล็ดซึ่งสามารถนำไปอบ คั่วปิ้งรส หรือใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตอาหารและผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง ขณะที่ส่วนผลสามารถนำไปศึกษาหรือพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปอื่นเพื่อเพิ่มการใช้ประโยชน์จากผลผลิตให้มากขึ้น

๒.๒ ชนิดพันธุ์มะม่วงหิมพานต์

พันธุ์มะม่วงหิมพานต์มีความสำคัญต่อปริมาณและคุณภาพของผลผลิต โดยลักษณะที่เหมาะสมสำหรับการผลิตเชิงการค้า ได้แก่ ให้ผลผลิตสูง เมล็ดมีขนาดใหญ่ คุณภาพเนื้อในดี มีสัดส่วนเนื้อในต่อเมล็ดสูง และมีความทนทานต่อโรคและแมลง ประเทศไทยมีการวิจัยและพัฒนาพันธุ์มะม่วงหิมพานต์มาอย่างต่อเนื่อง โดยกรมวิชาการเกษตรมีพันธุ์รับรองและพันธุ์ที่ผ่านการคัดเลือกเพื่อให้มีลักษณะทางการเกษตรที่เหมาะสม ตัวอย่างพันธุ์ที่สำคัญ ได้แก่

(๑) พันธุ์ศรีสะเกษ ๖๐-๑ เป็นพันธุ์รับรองของกรมวิชาการเกษตรที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อใช้ในการผลิตมะม่วงหิมพานต์ มีลักษณะทางการเกษตรและคุณภาพเมล็ดที่เหมาะสมสำหรับการผลิต

(๒) พันธุ์ศรีสะเกษ ๖๐-๒ เป็นพันธุ์รับรองของกรมวิชาการเกษตรอีกพันธุ์หนึ่งที่ใช้เป็นพันธุ์มาตรฐานในการศึกษาและเปรียบเทียบพันธุ์มะม่วงหิมพานต์ โดยมีการนำมาใช้เป็นพันธุ์พ่อแม่สำหรับการปรับปรุงพันธุ์มะม่วงหิมพานต์รุ่นใหม่

(๓) พันธุ์ กวก. ศรีสะเกษ ๓ เป็นพันธุ์ที่เกิดจากการวิจัยและปรับปรุงพันธุ์ของกรมวิชาการเกษตร โดยมีการคัดเลือกจากลูกผสมหลายสายต้นและทดสอบในแหล่งปลูกต่าง ๆ เกณฑ์สำคัญในการคัดเลือก ได้แก่ การให้ผลผลิตสูง คุณภาพเมล็ดดี น้ำหนักเมล็ดสูง สัดส่วนเนื้อในสูง และมีการเข้าทำลายของโรคและแมลงน้อย

สำหรับการเลือกพันธุ์มาปลูกควรพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศ ระบบการผลิตและความต้องการของตลาด รวมถึงควรใช้ต้นพันธุ์ที่มีแหล่งที่มาชัดเจนและมีคุณภาพ เพื่อให้ผลผลิตและคุณภาพของเมล็ดมีความสม่ำเสมอ

๒.๓ การเจริญเติบโตของมะม่วงหิมพานต์

มะม่วงหิมพานต์เป็นไม้ผลยืนต้นที่มีการเจริญเติบโตและให้ผลผลิตตามฤดูกาล โดยวงจรการเจริญเติบโตในแต่ละปีประกอบด้วยระยะสำคัญ ได้แก่ ระยะพักต้นและฟื้นฟูต้นหลังการเก็บเกี่ยว ระยะแตกใบและสร้างกิ่งใหม่ ระยะออกดอก ระยะติดผลและพัฒนาเมล็ด และระยะผลแก่พร้อมเก็บเกี่ยว หลังจากสิ้นสุดฤดูเก็บเกี่ยว ควรมีการตัดแต่งกิ่งที่แห้ง กิ่งเป็นโรค กิ่งที่อยู่ภายในทรงพุ่มมากเกินไป และบำรุงต้นให้มีความสมบูรณ์ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการแตกยอดและการออกดอกในฤดูการผลิตถัดไป เมื่อสภาพอากาศเหมาะสม ต้นจะเริ่มสร้างช่อดอกบริเวณปลายยอด หลังจากดอกได้รับการผสมเกสรจะเริ่มติดผล โดยส่วนของเมล็ดจะพัฒนาขึ้นพร้อมกับส่วนของฐานรองดอกที่ขยายตัวเป็นผลมะม่วงหิมพานต์ เมื่อผลแก่เต็มที่ ผลจะมีสีตามลักษณะของพันธุ์ และเมล็ดมีความสมบูรณ์พร้อมสำหรับการเก็บเกี่ยว ช่วงเวลาออกดอกและเก็บเกี่ยวอาจแตกต่างกันตามพื้นที่ พันธุ์ ปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ และการจัดการสวน ดังนั้น การจัดทำปฏิทินการผลิตในระดับพื้นที่จึงควรอาศัยข้อมูลการผลิตจริงของเกษตรกรในพื้นที่ประกอบด้วย

๒.๔ การปลูกและการดูแลรักษามะม่วงหิมพานต์

การผลิตมะม่วงหิมพานต์ให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพควรเริ่มตั้งแต่การเลือกพื้นที่และต้นพันธุ์ที่เหมาะสม การเตรียมพื้นที่ การปลูก การจัดการดินและธาตุอาหาร การจัดการน้ำ การตัดแต่งกิ่ง ตลอดจนการป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืชอย่างเหมาะสม

การปลูกควรเลือกใช้ต้นพันธุ์คุณภาพดี โดยเฉพาะต้นพันธุ์ที่ได้จากการขยายพันธุ์แบบไม่อาศัยเพศ เช่น การเสียบยอดหรือการทาบกิ่ง เพื่อรักษาลักษณะของพันธุ์และทำให้ต้นมีความสม่ำเสมอ

พื้นที่ปลูกควรมีการระบายน้ำดี ไม่เกิดน้ำท่วมขังเป็นเวลานาน เนื่องจากมะม่วงหิมพานต์สามารถทนแล้งได้ค่อนข้างดี แต่ไม่เหมาะกับพื้นที่ที่มีน้ำขังบริเวณระบบราก

หลังปลูกควรดูแลกำจัดวัชพืช บำรุงต้น และตรวจแปลงอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในช่วงที่ต้นยังมีขนาดเล็ก รวมถึงควรมีการจัดการทรงพุ่มเพื่อสร้างโครงสร้างต้นที่แข็งแรงและสะดวกต่อการดูแลและเก็บเกี่ยว

๒.๕ การจัดการดินและการใส่ปุ๋ย

การจัดการความอุดมสมบูรณ์ของดินเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเจริญเติบโต การออกดอก และการพัฒนาของเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ ควรมีการตรวจวิเคราะห์ดินเพื่อให้ทราบระดับความเป็นกรด-ด่าง ปริมาณอินทรีย์วัตถุ และธาตุอาหารที่มีอยู่ในดิน ก่อนกำหนดชนิดและปริมาณปุ๋ยที่เหมาะสม การใช้ปุ๋ยควรผสมผสานระหว่างปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยเคมี โดยปุ๋ยอินทรีย์ช่วยปรับปรุงโครงสร้างและเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน ส่วนปุ๋ยเคมีใช้เสริมธาตุอาหารตามความต้องการของต้นในแต่ละระยะการเจริญเติบโต กรมวิชาการเกษตรมีคำแนะนำการใส่ปุ๋ยตามอายุของต้น โดยในต้นอายุน้อยใช้ปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมี และปรับปริมาณเพิ่มขึ้นตามอายุของต้น สำหรับต้นที่เริ่มให้ผลผลิตแล้วควรมีการจัดการธาตุอาหารให้สัมพันธ์กับช่วงการออกดอก การติดผล และการพัฒนาเมล็ด อย่างไรก็ตาม การกำหนดสูตรและอัตราปุ๋ยในแต่ละพื้นที่ควรพิจารณาจากผลวิเคราะห์ดิน อายุของต้น ความสมบูรณ์ของต้น และปริมาณผลผลิตประกอบกัน เพื่อลดต้นทุนการผลิตและลดการใช้ปุ๋ยเกินความจำเป็น

๒.๖ การแต่งทรงต้นและการตัดแต่งกิ่ง

การตัดแต่งกิ่งเป็นกิจกรรมสำคัญในการจัดการสวนมะม่วงหิมพานต์ เนื่องจากช่วยควบคุมขนาดและรูปทรงของต้น ทำให้แสงแดดสามารถส่องเข้าสู่ทรงพุ่มได้ดี เพิ่มการถ่ายเทอากาศ และช่วยให้การดูแลรักษา การป้องกันกำจัดศัตรูพืช และการเก็บเกี่ยวทำได้สะดวกขึ้น

การตัดแต่งควรกำจัดกิ่งแห้ง กิ่งที่เป็นโรคหรือถูกแมลงทำลาย กิ่งซ้อนทับ กิ่งไขว้ และกิ่งที่ขึ้นหนาแน่นบริเวณกลางทรงพุ่มออก รวมถึงควรควบคุมความสูงของต้นให้อยู่ในระดับที่สามารถจัดการได้สะดวก

หลังการเก็บเกี่ยวเป็นช่วงที่เหมาะสมสำหรับการตัดแต่งและฟื้นฟูต้น เพื่อกระตุ้นให้เกิดกิ่งและยอดใหม่ที่สมบูรณ์ ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญสำหรับการสร้างช่อดอกและให้ผลผลิตในฤดูถัดไป

๒.๗ การจัดการน้ำ

การแม้ว่ามะม่วงหิมพานต์จะเป็นพืชที่สามารถทนต่อสภาพแห้งแล้งได้ดี แต่การได้รับน้ำอย่างเหมาะสมในช่วงที่ต้นยังเล็กและในช่วงสำคัญของการเจริญเติบโตจะช่วยให้ต้นมีความสมบูรณ์และให้ผลผลิตได้ดีขึ้น ในช่วงฤดูฝนควรให้ความสำคัญกับการระบายน้ำ ไม่ควรปล่อยให้มีความชื้นบริเวณโคนต้นเป็นเวลานาน ส่วนในช่วงแล้ง หากมีแหล่งน้ำเพียงพอสามารถให้น้ำเสริมตามความเหมาะสม โดยเฉพาะต้นที่ยังมีอายุน้อย การจัดการน้ำควรสัมพันธ์กับสภาพดิน ปริมาณฝน อายุของต้น และระยะการเจริญเติบโต เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและลดต้นทุนการใช้น้ำ

๒.๘ การจัดการศัตรูพืชของมะม่วงหิมพานต์

การจัดการศัตรูพืชควรใช้หลักการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน (Integrated Pest Management: IPM) โดยให้ความสำคัญกับการป้องกันและการตรวจติดตามแปลงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อลดความเสียหายและลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร แนวทางสำคัญ ได้แก่

(๑) รักษาความสะอาดของแปลงและกำจัดวัชพืชที่อาจเป็นแหล่งอาศัยของแมลงศัตรูพืช

(๒) ตัดแต่งกิ่งเพื่อให้ทรงพุ่มโปร่ง ลดความชื้นสะสม และลดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเกิดโรค

(๓) สำรวจการระบาดของโรคและแมลงอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในช่วงแตกยอด ออกดอก และติดผล

(๔) ใช้วิธีกล ชีววิธี ชีวภัณฑ์ และศัตรูธรรมชาติเป็นลำดับแรกตามความเหมาะสม

(๕) กรณีจำเป็นต้องใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ควรเลือกใช้สารที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสำหรับพืชและศัตรูพืชนั้น ปฏิบัติตามฉลาก และคำนึงถึงระยะปลอดภัยก่อนการเก็บเกี่ยว

๒.๙ โรคและแมลงศัตรูที่สำคัญของมะม่วงหิมพานต์

มะม่วงหิมพานต์อาจได้รับความเสียหายจากโรคและแมลงศัตรูพืชในระยะต่าง ๆ ตั้งแต่การแตกยอด การออกดอก การติดผล ไปจนถึงการพัฒนาของเมล็ด โดยระดับความรุนแรงขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและการจัดการสวน แนวทางป้องกันควรเน้นการสำรวจแปลงอย่างต่อเนื่อง รักษาความสะอาดของสวน ตัดส่วนที่เป็นโรคหรือถูกทำลายออกจากแปลง จัดทรงพุ่มให้โปร่ง และเลือกใช้วิธีควบคุมที่เหมาะสมกับชนิดของศัตรูพืช การระบุชนิดโรคหรือแมลงและการเลือกใช้สารป้องกันกำจัดควรอ้างอิงคำแนะนำของหน่วยงานวิชาการและสถานการณ์การระบาดในพื้นที่ เนื่องจากชนิดและความรุนแรงของศัตรูพืชอาจแตกต่างกันในแต่ละแหล่งปลูก

๒.๑๐ การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

การเก็บเกี่ยวมะม่วงหิมพานต์มีความสำคัญต่อคุณภาพของเมล็ดและมูลค่าของผลผลิต ควรเก็บเกี่ยวเมื่อผลและเมล็ดมีความแก่สมบูรณ์ โดยทั่วไปเมื่อผลสุกเต็มที่จากร่วงลงสู่พื้น จึงควรเก็บผลผลิตอย่างสม่ำเสมอ เพื่อป้องกันการเสื่อมคุณภาพจากความชื้น เชื้อรา หรือการเข้าทำลายของศัตรูพืช

หลังเก็บเกี่ยวควรแยกเมล็ดออกจากส่วนผล ทำความสะอาด และลดความชื้นของเมล็ดให้เหมาะสมก่อนการเก็บรักษา เพื่อป้องกันการเกิดเชื้อราและรักษาคุณภาพวัตถุดิบ

เมล็ดที่ผ่านการลดความชื้นและคัดคุณภาพแล้วสามารถนำเข้าสู่กระบวนการแปรรูป ได้แก่ การให้ความร้อน การกะเทาะเปลือก การแยกเนื้อใน การคัดเกรด การอบหรือคั่ว และการบรรจุผลิตภัณฑ์

การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเพิ่มมูลค่ามะม่วงหิมพานต์ เนื่องจากคุณภาพของเมล็ดดิบมีผลโดยตรงต่อสัดส่วนเนื้อใน เมล็ดเต็ม เมล็ดแตก สี กลิ่น รสชาติ และคุณภาพของผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป ดังนั้น การพัฒนาระบบรวบรวม คัดคุณภาพ ลดความชื้น เก็บรักษา และแปรรูปอย่างเป็นระบบจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการยกระดับมะม่วงหิมพานต์ไปสู่สินค้าเกษตรมูลค่าสูง

๒.๑๑ การแปรรูปและการเพิ่มมูลค่ามะม่วงหิมพานต์

มะม่วงหิมพานต์เป็นพืชที่มีศักยภาพในการแปรรูปและสร้างมูลค่าเพิ่มสูง โดยเฉพาะเมล็ด ซึ่งเป็นส่วนที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและเป็นที่ต้องการของตลาด อย่างไรก็ตาม เมล็ดมะม่วงหิมพานต์ที่เก็บเกี่ยวจากต้นยังไม่สามารถนำมาบริโภคได้ทันที เนื่องจากมีเปลือกแข็งหุ้มเนื้อใน และบริเวณเปลือกมีน้ำมันเปลือกเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ (Cashew Nut Shell Liquid: CNSL) ซึ่งมีสารที่อาจก่อให้เกิดการระคายเคือง จึงต้องผ่านกระบวนการแปรรูปที่เหมาะสมก่อนนำเนื้อในมาบริโภคหรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

๒.๑๑.๑ กระบวนการแปรรูปเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ กระบวนการแปรรูปเมล็ดมะม่วงหิมพานต์มีหลายขั้นตอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแยกเนื้อในออกจากเปลือก รักษาคุณภาพของเมล็ด และลดการแตกหักของเนื้อใน ซึ่งมีผลต่อคุณภาพและราคาจำหน่าย สามารถสรุปขั้นตอนสำคัญได้ดังนี้

(๑) การรวบรวมและคัดเลือกเมล็ดดิบ หลังการเก็บเกี่ยวควรแยกเมล็ดออกจากผลมะม่วงหิมพานต์ ทำความสะอาด และคัดแยกสิ่งเจือปน รวมถึงเมล็ดที่มีลักษณะผิดปกติหรือได้รับความเสียหายออก เพื่อให้ได้วัตถุดิบที่มีคุณภาพสม่ำเสมอสำหรับเข้าสู่กระบวนการแปรรูป

(๒) การลดความชื้นและการเก็บรักษาเมล็ดดิบ เมล็ดที่เก็บเกี่ยวใหม่ควรผ่านการลดความชื้นอย่างเหมาะสมก่อนนำไปเก็บรักษาหรือแปรรูป เพื่อช่วยลดความเสี่ยงจากเชื้อรา การเสื่อมคุณภาพ และความเสียหายระหว่างการเก็บรักษา ทั้งนี้สถานที่เก็บควรแห้ง สะอาด และมีการระบายอากาศที่เหมาะสม

(๓) การให้ความร้อนแก่เมล็ด เมล็ดดิบต้องผ่านกระบวนการให้ความร้อนที่เหมาะสมก่อนการกะเทาะเปลือก เพื่อช่วยให้เปลือกแยกออกจากเนื้อในได้ง่ายขึ้น และลดปัญหาจากน้ำมันที่อยู่บริเวณเปลือกเมล็ด วิธีการและระยะเวลาการให้ความร้อนขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีและระบบการผลิตของผู้แปรรูป

(๔) การกะเทาะเปลือก หลังจากผ่านการให้ความร้อนแล้วจึงนำเมล็ดมากะเทาะเปลือก โดยอาจใช้แรงงานคนร่วมกับอุปกรณ์กะเทาะหรือใช้เครื่องจักร การกะเทาะต้องดำเนินการอย่างระมัดระวัง เนื่องจากเนื้อในที่มีลักษณะเต็มเมล็ดและไม่แตกหักจะมีคุณภาพและมูลค่าสูงกว่าเมล็ดที่แตก

(๕) การอบและลอกเยื่อหุ้มเมล็ด เนื้อในที่ผ่านการกะเทาะจะมีเยื่อบางหุ้มอยู่ จึงต้องผ่านการอบหรือลดความชื้นให้เหมาะสมเพื่อช่วยให้สามารถลอกเยื่อหุ้มออกได้ง่าย หลังจากนั้นจึงทำความสะอาดและตรวจสอบคุณภาพของเนื้อใน

(๖) การคัดขนาดและคัดคุณภาพ เนื้อในมะม่วงหิมพานต์จะถูกคัดแยกตามลักษณะ เช่น เมล็ดเต็ม เมล็ดซีก และเมล็ดแตก รวมถึงพิจารณาขนาด สี และคุณภาพของเนื้อใน การคัดคุณภาพเป็นขั้นตอนสำคัญเนื่องจากมีผลต่อราคาและวัตถุดิบประสมในการนำไปใช้แปรรูปต่อ

(๗) การอบ คั่ว หรือปิ้งรสเนื้อในที่ผ่านการคัดคุณภาพสามารถนำมาอบหรือคั่วเพื่อผลิตเป็นมะม่วงหิมพานต์พร้อมบริโภค และสามารถปิ้งรสเพื่อสร้างความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ เช่น รสดั้งเดิม รสเค็ม รสหวาน หรือรสชาติอื่น ๆ ตามความต้องการของตลาด

(๘) การบรรจุและเก็บรักษา ผลิตภัณฑ์ควรบรรจุในบรรจุภัณฑ์ที่สามารถป้องกันความชื้น อากาศ และสิ่งปนเปื้อน เพื่อช่วยรักษาความกรอบ กลิ่น รส และคุณภาพของผลิตภัณฑ์ รวมทั้งควรจัดเก็บในสถานที่ที่แห้งและเหมาะสมก่อนการจำหน่าย

๒.๑๑.๒ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะม่วงหิมพานต์ มะม่วงหิมพานต์สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้หลายระดับ ตั้งแต่ผลิตภัณฑ์พื้นฐานไปจนถึงผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง ดังนี้

(๑) ผลิตภัณฑ์แปรรูปขั้นพื้นฐาน ได้แก่ เม็ดมะม่วงหิมพานต์อบ เม็ดมะม่วงหิมพานต์คั่ว และเม็ดมะม่วงหิมพานต์อบเกลือ เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีกระบวนการผลิตไม่ซับซ้อนและสามารถจำหน่ายเป็นอาหารพร้อมบริโภคได้

(๒) ผลิตภัณฑ์ปรุงแต่งรสชาติ เป็นการเพิ่มความหลากหลายและสร้างทางเลือกให้แก่ผู้บริโภค โดยนำเม็ดมะม่วงหิมพานต์มาพัฒนารสชาติหรือเคลือบด้วยส่วนผสมต่าง ๆ เช่น น้ำผึ้ง ช็อกโกแลต เครื่องเทศ หรือวัตถุดิบท้องถิ่น ซึ่งช่วยสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์

(๓) ผลิตภัณฑ์อาหารและขนม สามารถนำเนื้อในหรือเมล็ดที่แตกจากกระบวนการคัดคุณภาพมาใช้เป็นส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์อาหารและขนม เช่น คุกกี้ เบเกอรี่ ขนมอบ ธัญพืชอัดแท่ง และผลิตภัณฑ์อาหารว่าง ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับวัตถุดิบที่ไม่สามารถจำหน่ายในรูปเมล็ดเต็มเกรดสูงได้

(๔) ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพและผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง มะม่วงหิมพานต์สามารถนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับแนวโน้มการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ เช่น เม็ดมะม่วงหิมพานต์สูตรลดการปรุงแต่ง ผลิตภัณฑ์ธัญพืชหรือ Energy Bar เนยมะม่วงหิมพานต์ (Cashew Butter) และผลิตภัณฑ์อาหารจากพืช ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการยกระดับจากการจำหน่ายวัตถุดิบไปสู่สินค้าเกษตรมูลค่าสูง

นอกจากนี้ “ผลมะม่วงหิมพานต์” (Cashew apple) ซึ่งเป็นส่วนที่มักมีการใช้ประโยชน์น้อยกว่าเมล็ด ยังสามารถนำมาศึกษาและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อาหารและเครื่องดื่มได้ อันเป็นแนวทางในการใช้ประโยชน์จาก วัตถุดิบให้มากขึ้นและลดการสูญเสียจากกระบวนการผลิต

๒.๑๑.๓ แนวทางการเพิ่มมูลค่ามะม่วงหิมพานต์ การเพิ่มมูลค่ามะม่วงหิมพานต์ไม่ควรจำกัดเฉพาะการแปรรูปเมล็ดดิบเป็นเมล็ดพร้อมบริโภค แต่ควรพัฒนาตลอดห่วงโซ่คุณค่า ตั้งแต่การผลิตวัตถุดิบที่มีคุณภาพ การรวบรวมและคัดเกรด การแปรรูป การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การสร้างตราสินค้า และการเชื่อมโยงตลาด

แนวทางสำคัญในการเพิ่มมูลค่า ได้แก่

(๑) พัฒนาคุณภาพวัตถุดิบ ให้เมล็ดมีขนาดและคุณภาพสม่ำเสมอ และสามารถตรวจสอบย้อนกลับแหล่งผลิตได้

(๒) พัฒนาประสิทธิภาพการแปรรูป โดยใช้เครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่ช่วยลดการแตกหักของเนื้อในลดการสูญเสีย และเพิ่มกำลังการผลิต

(๓) พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ จากเมล็ดเต็ม เมล็ดซีก และเมล็ดแตก เพื่อให้สามารถใช้วัตถุดิบแต่ละเกรดได้อย่างคุ้มค่า

(๔) พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับแนวโน้มตลาด โดยเฉพาะอาหารเพื่อสุขภาพ อาหารพร้อมบริโภค และผลิตภัณฑ์ที่มีความสะดวกต่อการบริโภค

(๕) พัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสินค้า ให้สามารถรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์และสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งผลิต

(๖) พัฒนามาตรฐานการผลิตและความปลอดภัยอาหาร เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคและเพิ่มโอกาสเข้าสู่ตลาดที่มีมูลค่าสูง

(๗) พัฒนาช่องทางการตลาด ทั้งตลาดในพื้นที่ ตลาดของฝาก ตลาดสมัยใหม่ ตลาดออนไลน์ และการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการที่นำมะม่วงหิมพานต์ไปใช้เป็นวัตถุดิบ

การพัฒนาดังกล่าวจะช่วยเปลี่ยนบทบาทของเกษตรกรและองค์กรเกษตรกรจากการเป็นผู้ผลิตและจำหน่ายเมล็ดดิบ ไปสู่การเป็นผู้ผลิตสินค้าแปรรูปและผู้ประกอบการสินค้าเกษตรมูลค่าสูง ซึ่งสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มจากวัตถุดิบ เพิ่มช่องทางการจำหน่าย และสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรและชุมชนได้มากขึ้น

ส่วนที่ ๓

สถานการณ์มะม่วงหิมพานต์จังหวัดอุดรดิตถ์

มะม่วงหิมพานต์เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อจังหวัดอุดรดิตถ์ โดยเฉพาะพื้นที่อำเภوتاปลา ซึ่งเป็นแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียงและมีการผลิตมะม่วงหิมพานต์มาอย่างต่อเนื่อง สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นพื้นที่ดอนและพื้นที่ลาดเชิงเขา สามารถปลูกมะม่วงหิมพานต์ได้ดี เนื่องจากเป็นพืชที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพพื้นที่และทนต่อสภาวะแห้งแล้งได้ค่อนข้างดี มะม่วงหิมพานต์ของอำเภوتاปลามีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและอาชีพของประชาชนในพื้นที่มาช้านาน นอกจากการจำหน่ายผลผลิตในรูปเมล็ดดิบแล้ว ยังมีการรวบรวมและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์พร้อมบริโภค ส่งผลให้มะม่วงหิมพานต์สามารถสร้างรายได้ทั้งในระดับเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ และผู้ประกอบการในชุมชน ทั้งนี้ “เมืงมะม่วงหิมพานต์ท่าปลา” ยังได้รับการนำเสนอเป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพในการพัฒนาและยกระดับเป็น Local Soft Power ของจังหวัดอุดรดิตถ์อีกด้วย

๓.๑ สถานการณ์การผลิตมะม่วงหิมพานต์ จังหวัดอุดรดิตถ์

ข้อมูลการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญของจังหวัดอุดรดิตถ์ ปีการผลิต ๒๕๖๘/๖๙ พบว่า จังหวัดอุดรดิตถ์มีเกษตรกรผู้ปลูกมะม่วงหิมพานต์ จำนวน ๒,๘๖๐ ราย มีพื้นที่เพาะปลูกรวม ๓๕,๐๙๘ ไร่ พื้นที่เก็บเกี่ยว ๓๐,๕๖๖ ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย ๒๘๕ กิโลกรัมต่อไร่ ปริมาณผลผลิตรวมประมาณ ๘,๗๑๑.๓๑ ตัน ราคาเฉลี่ยประมาณ ๔๒ บาทต่อกิโลกรัม คิดเป็นมูลค่าผลผลิตรวมประมาณ ๓๖๕.๘๘ ล้านบาท ดังนี้

สินค้า	จำนวนเกษตรกร (ราย)	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	ผลผลิตต่อไร่ (กก.)	ผลผลิต (ตัน)	ราคาประมาณการเฉลี่ย กก. ละ (บาท)	มูลค่า (ล้านบาท)
มะม่วงหิมพานต์ ปี ๒๕๖๘/๖๙	๒,๘๖๐	๓๕,๐๙๘	๓๐,๕๖๖	๒๘๕	๘,๗๑๑.๓๑	๔๒	๓๖๕.๘๘

เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลปี ๒๕๖๓ ซึ่งจังหวัดอุดรดิตถ์มีเกษตรกรผู้ปลูกมะม่วงหิมพานต์ประมาณ ๓,๐๙๙ ราย พื้นที่ปลูกประมาณ ๒๕,๕๑๐ ไร่ และพื้นที่ให้ผลผลิตประมาณ ๒๔,๙๕๓ ไร่ จะเห็นว่าพื้นที่ปลูกมะม่วงหิมพานต์ของจังหวัดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของมะม่วงหิมพานต์ในฐานะพืชเศรษฐกิจที่ยังมีศักยภาพในการพัฒนาต่อไป พื้นที่ปลูกที่สำคัญของจังหวัดอยู่ในอำเภوتاปลา รวมถึงพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดอุดรดิตถ์ โดยเฉพาะบริเวณที่มีลักษณะพื้นที่ดอนและมีสภาพแวดล้อมเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของมะม่วงหิมพานต์

๓.๒ พื้นที่ที่เหมาะสมต่อการปลูกมะม่วงหิมพานต์ จังหวัดอุดรดิตถ์

มะม่วงหิมพานต์เป็นพืชที่สามารถเจริญเติบโตได้ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินไม่สูงมาก และมีความสามารถในการทนแล้งได้ดี จึงเหมาะกับสภาพพื้นที่หลายแห่งของจังหวัดอุดรดิตถ์ โดยเฉพาะพื้นที่ดอน พื้นที่ลาดเชิงเขา และพื้นที่ที่มีข้อจำกัดในการปลูกพืชที่ต้องการน้ำมาก

ลักษณะพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการปลูกมะม่วงหิมพานต์ ได้แก่

(๑) สภาพพื้นที่ ควรเป็นพื้นที่ดอนหรือพื้นที่ที่ไม่มีน้ำท่วมขัง สามารถระบายน้ำได้ดี

(๒) ลักษณะดิน สามารถปลูกได้ในดินหลายประเภท แต่ดินควรมีการระบายน้ำดี ไม่เป็นดินเหนียวจัด และไม่มีน้ำขังบริเวณระบายเป็นเวลานาน

(๓) สภาพภูมิอากาศ เหมาะกับสภาพอากาศร้อนและมีช่วงฤดูแล้งชัดเจน โดยเฉพาะในช่วงการออกดอก เนื่องจากฝนและความชื้นสูงในช่วงออกดอกอาจมีผลต่อการผสมเกสร การติดผล และการระบาดของโรค

(๔) แหล่งน้ำ แม้ว่ามะม่วงหิมพานต์สามารถทนแล้งได้ดี แต่การมีแหล่งน้ำสำหรับให้น้ำเสริมในช่วงต้นอ่อนหรือในช่วงที่เกิดสภาวะแห้งแล้งรุนแรง จะช่วยให้ต้นมีความสมบูรณ์และลดความเสียหายของผลผลิต

(๕) การจัดการดินและธาตุอาหาร ควรมีการตรวจวิเคราะห์ดินและใช้ปุ๋ยตามความต้องการของพืช เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยการผลิตและลดต้นทุน

ผลการวิจัยของกรมวิชาการเกษตรเกี่ยวกับการผลิตมะม่วงหิมพานต์ในจังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า การจัดการธาตุอาหารที่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญต่อประสิทธิภาพการผลิต โดยมีข้อค้นพบเกี่ยวกับปริมาณธาตุอาหารที่เหมาะสมสำหรับมะม่วงหิมพานต์ในพื้นที่จังหวัดอุดรดิตถ์ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยตามหลักวิชาการและตามค่าวิเคราะห์ดินได้

๓.๓ สายพันธุ์มะม่วงหิมพานต์ ที่นิยมปลูกในจังหวัดอุดรดิตถ์

การเลือกพันธุ์มะม่วงหิมพานต์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่เป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพของเมล็ด เนื่องจากมะม่วงหิมพานต์แต่ละพันธุ์มีความแตกต่างด้านการเจริญเติบโต การให้ผลผลิต ขนาดเมล็ด คุณภาพเนื้อใน และความสามารถในการปรับตัวกับสภาพแวดล้อม จากการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตมะม่วงหิมพานต์เพื่อลดผลกระทบจากปัญหาภัยแล้งในจังหวัดอุดรดิตถ์ของกรมวิชาการเกษตร พบว่า มะม่วงหิมพานต์พันธุ์ศรีสะเกษ ๖๐-๑ และพันธุ์ศรีสะเกษ ๓ มีแนวโน้มปรับตัวได้ดีในสภาพพื้นที่จังหวัดอุดรดิตถ์ จึงเป็นพันธุ์ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่เกษตรกรยังอาจมีมะม่วงหิมพานต์พันธุ์พื้นเมืองหรือพันธุ์ที่เกษตรกรปลูกสืบทอดกันมา ดังนั้น ควรมีการสำรวจและจำแนกพันธุ์ที่ปลูกจริงในแต่ละพื้นที่ ควบคู่กับการส่งเสริมพันธุ์ที่ดีที่ให้ผลผลิตสูง เมล็ดมีขนาดและคุณภาพสม่ำเสมอ และเหมาะสมต่อการแปรรูป

๓.๔ รูปแบบการผลิต

รูปแบบการผลิตมะม่วงหิมพานต์ของจังหวัดอุดรดิตถ์สามารถจำแนกได้เป็น 3 รูปแบบสำคัญ ดังนี้

(๑) การผลิตโดยเกษตรกรรายย่อย เกษตรกรเป็นผู้ดูแลสวนและเก็บเกี่ยวผลผลิตด้วยแรงงานครัวเรือน ผลผลิตส่วนใหญ่จำหน่ายในรูปเมล็ดดิบให้แก่ผู้รวบรวม กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ หรือผู้ประกอบการแปรรูปในพื้นที่ รูปแบบดังกล่าวมีข้อดีคือเกษตรกรสามารถใช้พื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านน้ำในการสร้างรายได้ แต่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องความสม่ำเสมอของผลผลิต คุณภาพเมล็ด และอำนาจต่อรองด้านราคา

(๒) การผลิตในระบบกลุ่มและเกษตรแปลงใหญ่ จังหวัดอุดรดิตถ์มีการส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกมะม่วงหิมพานต์ในระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ โดยเฉพาะพื้นที่ตำบลร่วมจิต อำเภอท่าปลา ซึ่งมีสหกรณ์การเกษตรนิคมฯ ลำน้ำน่าน จำกัด เป็นกลไกสำคัญในการรวบรวมผลผลิต ในปี ๒๕๖๐ แปลงใหญ่มะม่วงหิมพานต์ในพื้นที่ดังกล่าวมีเกษตรกร ๑๐๒ ราย พื้นที่ ๘๓๓ ไร่ จำนวน ๑๐๓ แปลงย่อย มีผลผลิตเฉลี่ยประมาณ ๑๓๐ กิโลกรัมต่อไร่ และมีการรวบรวมผลผลิตผ่านสหกรณ์เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการตลาดและแปรรูป การรวมกลุ่มช่วยให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการปัจจัยการผลิตร่วมกัน ลดต้นทุน พัฒนาคุณภาพผลผลิต และสร้างกลไกรวบรวมผลผลิตที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการผลิตแบบรายเดี่ยว

(๓) การผลิตเชื่อมโยงการแปรรูปและตลาด มะม่วงหิมพานต์ของอำเภอท่าปลามีระบบการผลิตที่เชื่อมโยงระหว่างเกษตรกร สหกรณ์ และกลุ่มแปรรูปในพื้นที่ โดยผลผลิตเมล็ดดิบสามารถนำเข้าสู่กระบวนการต้ม กะเทาะเปลือก อบ คัดเกรด และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์พร้อมบริโภค การพัฒนารูปแบบการผลิตในอนาคต

จึงควรมุ่งจากการจำหน่ายวัตถุดิบไปสู่การเชื่อมโยง การผลิต–การรวบรวม–การแปรรูป–การพัฒนาผลิตภัณฑ์–การตลาด เพื่อให้มูลค่าเพิ่มของสินค้าเกิดขึ้นและคงอยู่ในพื้นที่มากที่สุด

๓.๕ ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทน

ต้นทุนการผลิตมะม่วงหิมพานต์ประกอบด้วยค่าแรงงานในการดูแลสวน การตัดแต่งกิ่ง การกำจัดวัชพืช การใส่ปุ๋ย การป้องกันกำจัดโรคและแมลง การเก็บเกี่ยว และค่าใช้จ่ายด้านปัจจัยการผลิต ข้อมูลของแปลงใหญ่มะม่วงหิมพานต์ สหกรณ์การเกษตรนครพนมฯ ลำน้ำน่าน จำกัด เมื่อปี 2560 ระบุว่า มีต้นทุนการผลิตประมาณ 1,500 บาทต่อไร่ ผลผลิตเฉลี่ยประมาณ 130 กิโลกรัมต่อไร่ และมีรายได้จากการจำหน่ายประมาณ 7,500–7,800 บาทต่อไร่ อย่างไรก็ตาม ตัวเลขดังกล่าวเป็นข้อมูลในอดีต จึงไม่ควรนำมาใช้เป็นตัวแทนต้นทุนการผลิตปัจจุบันโดยตรง เนื่องจากราคาปัจจัยการผลิต ค่าแรงงาน ผลผลิตต่อไร่ และราคาจำหน่ายมีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ในการวิเคราะห์เชิงเศรษฐกิจของปี 2568/69 ควรสำรวจต้นทุนจริงของเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายเพิ่มเติม เพื่อจัดทำข้อมูลต้นทุนและผลตอบแทนที่เป็นปัจจุบัน

๓.๖ การรวมกลุ่มและการบริหารจัดการผลผลิต

การรวมกลุ่มเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาห่วงโซ่มูลค่ามะม่วงหิมพานต์ของจังหวัดอุดรธานี โดยเฉพาะ สหกรณ์การเกษตรนครพนมฯ ลำน้ำน่าน จำกัด ตำบลรวมจิต อำเภอท่าปลา ซึ่งมีบทบาทเชื่อมโยงเกษตรกรกับระบบการรวบรวม การแปรรูป และการตลาด ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่มะม่วงหิมพานต์ในพื้นที่เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2560 จากการรวมตัวของเกษตรกร 102 ราย พื้นที่ประมาณ 833 ไร่ โดยสหกรณ์มีบทบาทในการรวบรวมผลผลิตและประสานการจำหน่าย ขณะเดียวกันภาครัฐได้สนับสนุนองค์ความรู้ด้านการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน การปรับปรุงดิน ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ช่วยลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์จึงมีศักยภาพที่จะพัฒนาต่อไปเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการวัตถุดิบ การคัดคุณภาพ การแปรรูป และการตลาดของมะม่วงหิมพานต์ในพื้นที่

๓.๗ การแปรรูปและผลิตภัณฑ์มะม่วงหิมพานต์

มะม่วงหิมพานต์เป็นสินค้าที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มจากกระบวนการแปรรูปได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการเปลี่ยนจากเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ดิบเป็นเนื้อในมะม่วงหิมพานต์พร้อมบริโภคในพื้นที่อำเภอท่าปลามีประสบการณ์ด้านการแปรรูปมะม่วงหิมพานต์มาอย่างต่อเนื่อง กระบวนการสำคัญประกอบด้วย การต้มเมล็ด การกะเทาะเปลือก การอบ การลอกเยื่อ การคัดเกรด และการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์พร้อมบริโภค ปัจจุบัน สหกรณ์การเกษตรนครพนมฯ ลำน้ำน่าน จำกัด มีผลิตภัณฑ์ “เม็ดมะม่วงหิมพานต์อบเกลือ” ขนาด 200 กรัม สะท้อนให้เห็นว่าสหกรณ์ได้มีการพัฒนาจากบทบาทการรวบรวมผลผลิตไปสู่การจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปแล้ว การพัฒนาต่อไปควรมุ่งเน้นการเพิ่มความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ เช่น ผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพ ผลิตภัณฑ์ขนมและอาหารว่าง ตลอดจนการนำเมล็ดแต่ละเกรดมาใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม เพื่อเพิ่มมูลค่าของวัตถุดิบและลดการสูญเสียจากกระบวนการคัดเกรด

๓.๘ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการผลิตและประสิทธิภาพ

(1) ปัจจัยด้านการผลิต

(1.1) พันธุ์ การใช้พันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง มีขนาดเมล็ดและคุณภาพเนื้อในดี และสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพพื้นที่ของจังหวัดอุดรดิตถ์ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและมูลค่าของผลผลิต

(1.2) การจัดการดินและธาตุอาหาร การตรวจวิเคราะห์ดินและใช้ปุ๋ยตามความต้องการของพืช สามารถช่วยลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

(1.3) การจัดการสวน การตัดแต่งกิ่ง การจัดทรงพุ่ม การควบคุมวัชพืช และการพ่นพุ่มต้นหลังเก็บเกี่ยวอย่างเหมาะสม มีผลโดยตรงต่อความสมบูรณ์ของต้นและปริมาณผลผลิต

(1.4) สภาพภูมิอากาศ ความแปรปรวนของฝนและอุณหภูมิ โดยเฉพาะในช่วงออกดอกและติดผล สามารถส่งผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพผลผลิตได้

(2) ปัจจัยด้านเทคโนโลยีและองค์ความรู้

(2.1) เทคโนโลยีการผลิต ควรนำผลการวิจัยและองค์ความรู้ด้านพันธุ์ การจัดการธาตุอาหาร และการจัดการสวนที่เหมาะสมกับพื้นที่อุดรดิตถ์มาขยายผลสู่เกษตรกร

(2.2) เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว การลดความชื้น การเก็บรักษา และการคัดคุณภาพเมล็ดดิบอย่างเหมาะสมมีผลต่อคุณภาพของเนื้อในหลังการแปรรูป

(2.3) เทคโนโลยีการแปรรูป เครื่องจักรและอุปกรณ์ที่เหมาะสม เช่น เครื่องกะเทาะ เครื่องอบ และระบบคัดคุณภาพ สามารถลดการสูญเสีย เพิ่มสัดส่วนเมล็ดเต็ม และลดการพึ่งพาแรงงานได้

(3) ปัจจัยด้านการตลาดและห่วงโซ่อุปทาน

(3.1) การรวบรวมวัตถุดิบ การมีองค์กรเกษตรกรหรือสหกรณ์ทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตช่วยสร้างปริมาณสินค้าให้เพียงพอต่อการแปรรูปและการทำตลาด

(3.2) คุณภาพและมาตรฐานสินค้า คุณภาพของเมล็ด ขนาด ความสมบูรณ์ ความสะอาด และมาตรฐานกระบวนการผลิตเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดราคาและตลาด

(3.3) การแปรรูปและเพิ่มมูลค่า การจำหน่ายในรูปแบบผลิตภัณฑ์พร้อมบริโภคมีศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มสูงกว่าการจำหน่ายเมล็ดดิบ

(3.4) ช่องทางการตลาด ควรพัฒนาตลาดทั้งในพื้นที่ ตลาดของฝาก ตลาดออนไลน์ ตลาด Modern Trade และการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการอาหาร

(4) ปัจจัยด้านองค์กรและการบริหารจัดการ การมีองค์กรกลางที่เข้มแข็ง เช่น สหกรณ์ สามารถช่วยจัดระบบตั้งแต่การผลิต การรวบรวม การคัดเกรด การแปรรูป จนถึงการจัดจำหน่าย ทำให้เกษตรกรมีอำนาจต่อรองและสามารถรักษามูลค่าเพิ่มให้อยู่ในชุมชนได้มากขึ้น

ส่วนที่ ๔

แนวทางการพัฒนาการขับเคลื่อน ๑ ท้องถิ่น ๑ สินค้าเกษตรมูลค่าสูง

“มะม่วงหิมพานต์ : สหกรณ์การเกษตรนิคมฯ ลำน้ำน่าน จำกัด

อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์”

๔.๑ ที่มาของการผลิตมะม่วงหิมพานต์

มะม่วงหิมพานต์เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อพื้นที่อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยเฉพาะตำบลร่วมจิต ซึ่งเกษตรกรมีการปลูกมะม่วงหิมพานต์มาอย่างต่อเนื่อง และมีการรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการผลผลิต ผ่านกลุ่มเกษตรกร แปลงใหญ่ และสหกรณ์การเกษตรนิคมฯ ลำน้ำน่าน จำกัด ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการรวบรวมผลผลิต เชื่อมโยงตลาด และพัฒนาการแปรรูปมะม่วงหิมพานต์ของพื้นที่

ปัจจุบันกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนมะม่วงหิมพานต์ประกอบด้วย สมาชิกแปลงใหญ่ ๘๙ ราย จำนวน ๘๗ แปลง พื้นที่ ๗๔๔ ไร่ เกษตรกรผู้ปลูกมะม่วงหิมพานต์ในพื้นที่ประมาณ ๒๐๐ ราย และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรนิคมฯ ลำน้ำน่าน จำกัด จำนวน ๑,๗๔๐ ราย สะท้อนให้เห็นถึงฐานเกษตรกรและองค์กรที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นห่วงโซ่การผลิตและตลาดที่ครบวงจร สหกรณ์มีบทบาทในการรับซื้อและรวบรวมผลผลิตมะม่วงหิมพานต์จากเกษตรกรในพื้นที่ โดยข้อมูลผลการรวบรวมย้อนหลังพบว่า ปี ๒๕๖๖ สามารถรวบรวมผลผลิตได้ ๑๕๐,๐๐๐ กิโลกรัม มูลค่า ๔,๗๑๙,๒๓๑ บาท ปี ๒๕๖๗ รวบรวม ๑๙,๖๔๕ กิโลกรัม มูลค่า ๗๓๔,๒๓๑ บาท และปี ๒๕๖๘ รวบรวม ๑๓,๘๘๗ กิโลกรัม มูลค่า ๕๐๘,๕๖๐ บาท

จากข้อมูลดังกล่าวพบว่า ปริมาณการรวบรวมผลผลิตของสหกรณ์มีแนวโน้มลดลงอย่างมากเมื่อเทียบกับปี ๒๕๖๖ ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการเร่งพัฒนาทั้งด้านการผลิต การรวบรวมวัตถุดิบ การแปรรูป และการตลาด เพื่อให้สหกรณ์สามารถกลับมาเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการผลผลิตของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ สหกรณ์ยังมีศักยภาพด้านการแปรรูปมะม่วงหิมพานต์ และมีความต้องการพัฒนากระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการจัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับกระบวนการแปรรูป เพื่อเพิ่มคุณภาพ ลดการสูญเสีย ลดการใช้แรงงาน และเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิต ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ จึงมีแนวทางขับเคลื่อนภายใต้โครงการสินค้าเกษตรและบริการมูลค่าสูง “๑ ท้องถิ่น ๑ สินค้าเกษตรมูลค่าสูง” โดยมุ่งพัฒนาและยกระดับเม็ดมะม่วงหิมพานต์ของสหกรณ์ให้เป็นสินค้าเกษตรมูลค่าสูง ภายใต้หลัก “ตลาดนำ นวัตกรรมเสริม เพิ่มรายได้” และเชื่อมโยงการพัฒนาตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำอย่างเป็นระบบ

๔.๒ แนวทางการพัฒนา

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ของการผลิตและธุรกิจมะม่วงหิมพานต์ของสหกรณ์การเกษตรนิคมฯ ลำน้ำน่าน จำกัด พบว่า ปัญหาสำคัญไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง แต่เชื่อมโยงกันตลอดห่วงโซ่ ตั้งแต่ปริมาณและคุณภาพวัตถุดิบ การจัดการสวน พันธุ์ กระบวนการรวบรวม การแปรรูป มาตรฐานสินค้า ตลอดจนช่องทางการตลาด ดังนั้น แนวทางการพัฒนาจึงมุ่งสร้างความเข้มแข็งใน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิต ด้านการแปรรูปและบรรจุภัณฑ์ ด้านมาตรฐาน และด้านการตลาด เพื่อยกระดับจากการผลิตและจำหน่ายวัตถุดิบไปสู่การผลิตสินค้าแปรรูปที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน มีอัตลักษณ์ และสามารถแข่งขันในตลาดที่มีมูลค่าสูงได้

๔.๒.๑ การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อรายได้ของกลุ่มเกษตรกร (Pain Point) แนวทางการแก้ไขปัญหา/ขับเคลื่อนให้กลุ่มเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น (Gain Point) วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลไม้บ้านเสี้ยว

Pain Point ที่ส่งผลต่อรายได้ของกลุ่มเกษตรกร	แนวทางการแก้ไขปัญหา/ขับเคลื่อนให้กลุ่มเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น (ตามเป้าหมาย ๓ เท่าในปี ๒๕๖๑)	หน่วยงานบูรณาการขับเคลื่อน
1. ปริมาณผลผลิตและวัตถุดิบเข้าสู่สหกรณ์ลดลง	พัฒนาประสิทธิภาพการจัดการสวน การจัดการระยะปลูก การตัดแต่งกิ่ง การจัดการธาตุอาหาร และการป้องกันปัญหาช่อดอกแห้ง เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่และเพิ่มปริมาณวัตถุดิบเข้าสู่ระบบรวบรวมของสหกรณ์	สำนักงานเกษตรจังหวัดอุดรดิตถ์ / สหกรณ์ฯ / หน่วยงานวิชาการ
2. คุณภาพและขนาดเมล็ดไม่สม่ำเสมอ	๑. ส่งเสริมการคัดเลือกและพัฒนาสายพันธุ์มะม่วงหิมพานต์คุณภาพ คัดเลือกต้นพันธุ์อย่างน้อย 10 ต้น และพัฒนาแปลงต้นแบบอย่างน้อย 1 แปลง	สำนักงานเกษตรจังหวัดอุดรดิตถ์ / สหกรณ์ฯ
3. เกษตรกรยังขาดองค์ความรู้ด้านการจัดการสวนสมัยใหม่	ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เกษตรกรไม่น้อยกว่า 50 ราย และกำหนดเป้าหมายให้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 นำความรู้ไปปรับใช้	สำนักงานเกษตรจังหวัดอุดรดิตถ์ / สหกรณ์ฯ
4. ประสิทธิภาพการแปรรูปยังมีข้อจำกัด	พัฒนาทักษะสมาชิกด้านการแปรรูปและการใช้เครื่องมือ พร้อมสนับสนุนเครื่องจักร/อุปกรณ์ที่จำเป็น เพื่อลดการสูญเสีย ลดต้นทุนแรงงาน และเพิ่มกำลังการผลิต	สำนักงานสหกรณ์จังหวัด / สหกรณ์ฯ
5. ผลิตภัณฑ์ยังมีความหลากหลายและมูลค่าเพิ่มจำกัด	พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่และต่อยอดผลิตภัณฑ์เดิมให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยเฉพาะอาหารเพื่อสุขภาพ ขนมและผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง	สหกรณ์ฯ / สถาบันการศึกษา / พาณิชย์ฯ / อุตสาหกรรม
6. บรรจุภัณฑ์และอัตลักษณ์สินค้ายังสามารถพัฒนาได้อีก	พัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบรรจุภัณฑ์อย่างน้อย 2 รูปแบบ เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างภาพจำของ “มะม่วงหิมพานต์ท่าปลา”	สำนักงานพาณิชย์จังหวัด / สหกรณ์ฯ
7. เกษตรกรบางส่วนยังไม่เข้าสู่มาตรฐาน GAP	ส่งเสริมเกษตรกรเข้าสู่ระบบมาตรฐาน GAP ไม่น้อยกว่า 20 ราย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและยกระดับคุณภาพวัตถุดิบ	สำนักงานเกษตรจังหวัดอุดรดิตถ์
8. ระบบตรวจสอบย้อนกลับยังไม่สมบูรณ์	จัดทำฐานข้อมูลสมาชิกและระบบ Traceability ให้สมาชิกในระบบสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ร้อยละ 100	สำนักงานสหกรณ์จังหวัด / สหกรณ์ฯ
9. ช่องทางตลาดยังไม่หลากหลายและยังพึ่งพาตลาดเดิม	จัด Business Matching เชื่อมโยงผู้ประกอบการ ตลาดสมัยใหม่ และเพิ่มช่องทางตลาดอย่างน้อย 2 ช่องทาง	สำนักงานพาณิชย์จังหวัด / สหกรณ์ฯ
10. การรับรู้สินค้าและยอดขายยังสามารถขยายได้	พัฒนาการตลาดออนไลน์ ประชาสัมพันธ์ และสร้างเรื่องราวของสินค้า เพื่อให้ยอดขายเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 จากปีที่ผ่านมา	สำนักงานพาณิชย์จังหวัด / สหกรณ์ฯ

๔.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

๔.๓.๑ ปัญหาและอุปสรรค

ด้านการผลิต

(๑) ปริมาณผลผลิตที่เข้าสู่ระบบรวบรวมของสหกรณ์ลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยจาก ๑๕๐,๐๐๐ กิโลกรัม ในปี ๒๕๖๖ เหลือ ๑๓,๘๘๗ กิโลกรัม ในปี ๒๕๖๘

(๒) ผลผลิตและขนาดเมล็ดของเกษตรกรยังมีความแตกต่างกัน ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการคัดเกรดและการแปรรูป

(๓) เกษตรกรบางส่วนยังขาดความรู้ด้านการจัดการสวนที่เหมาะสม เช่น การตัดแต่งกิ่ง การจัดการธาตุอาหาร และการดูแลช่วงออกดอก

(๔) ปัญหาช่อดอกแห้งและปัจจัยจากสภาพภูมิอากาศส่งผลโดยตรงต่อปริมาณผลผลิต

ด้านการรวบรวมและบริหารจัดการวัตถุดิบ

(๑) ปริมาณผลผลิตที่สหกรณ์สามารถรวบรวมได้ไม่เพียงพอต่อการใช้ศักยภาพด้านการแปรรูปอย่างเต็มที่

(๒) การแข่งขันในการรับซื้อผลผลิตและทางเลือกในการจำหน่ายของเกษตรกร ทำให้ผลผลิตบางส่วนไม่ได้เข้าสู่ระบบของสหกรณ์

(๓) ยังจำเป็นต้องพัฒนาระบบฐานข้อมูลแหล่งผลิตและระบบตรวจสอบย้อนกลับให้เชื่อมโยงตั้งแต่เกษตรกรถึงผลิตภัณฑ์

ด้านการแปรรูป

(๑) เครื่องมือและอุปกรณ์แปรรูปบางส่วนยังไม่เพียงพอหรือไม่สอดคล้องกับปริมาณและรูปแบบการผลิต

(๒) การแปรรูปมะม่วงหิมพานต์มีหลายขั้นตอนและต้องใช้แรงงาน โดยเฉพาะการกะเทาะลอกเยื่อ และคัดคุณภาพ

(๓) ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ยังอยู่ในรูปแบบเม็ดมะม่วงหิมพานต์แปรรูปพื้นฐาน จึงยังมีช่องว่างในการพัฒนาผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง

ด้านมาตรฐาน

(๑) จำนวนเกษตรกรที่เข้าสู่มาตรฐาน GAP ยังควรขยายเพิ่มเติม

(๒) ระบบตรวจสอบย้อนกลับของวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ยังต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นระบบเดียวกัน

(๓) การขยายตลาดในอนาคตจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับมาตรฐานการแปรรูปและความปลอดภัยอาหารควบคู่กัน

ด้านการตลาด

(๑) ช่องทางจำหน่ายและตลาดรองรับผลผลิตยังมีข้อจำกัด

(๒) การสร้างการรับรู้และอัตลักษณ์ “มะม่วงหิมพานต์ท่าปลา” ยังไม่กว้างขวางเท่าศักยภาพของสินค้า

(๓) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตอบโจทย์ผู้บริโภครุ่นใหม่และตลาดสุขภาพยังมีโอกาสเติบโตได้อีกมาก

๔.๓.๒ ข้อเสนอแนะ

ด้านการผลิต

(๑) ส่งเสริมการจัดการสวนตามหลักวิชาการ โดยเน้นการตัดแต่งกิ่ง การจัดการธาตุอาหาร และการป้องกันปัญหาข้อดอกแห้ง

(๒) คัดเลือกต้นพันธุ์ดีจากพื้นที่และพัฒนาเป็นแปลงต้นแบบ เพื่อขยายพันธุ์ให้ผลผลิตและคุณภาพเมล็ดดี

(๓) ส่งเสริม GAP และจัดทำฐานข้อมูลเกษตรกรให้เชื่อมโยงกับระบบรวบรวมของสหกรณ์

ด้านการรวบรวม

(๑) วางแผนการรับซื้อและรวบรวมผลผลิตล่วงหน้าร่วมกับสมาชิกและเกษตรกรในพื้นที่

(๒) กำหนดเกณฑ์รับซื้อที่เชื่อมโยงกับคุณภาพ เพื่อจูงใจให้เกษตรกรผลิตเมล็ดคุณภาพ

(๓) ใช้ระบบสมาชิกและ Traceability เป็นเครื่องมือสร้างความเชื่อมั่นและรักษาฐานวัตถุดิบ

ของสหกรณ์

ด้านการแปรรูป

(๑) เพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการแปรรูปโดยสนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เหมาะสม

(๒) พัฒนาทักษะสมาชิกด้านการใช้เครื่องจักร การควบคุมคุณภาพ และการลดการสูญเสีย

(๓) พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยใช้ประโยชน์จากเมล็ดทุกเกรด เช่น เมล็ดเต็มสำหรับ

ผลิตภัณฑ์พรีเมียม และเมล็ดแตกสำหรับขนม Energy Bar หรือผลิตภัณฑ์อาหารอื่น

ด้านมาตรฐานและตลาด

(๑) พัฒนามาตรฐานตั้งแต่แปลงผลิตจนถึงโรงแปรรูป

(๒) สร้างตราสินค้าและเรื่องราวของ “มะม่วงหิมพานต์ท่าปลา” ให้เชื่อมโยงกับชุมชนและ

แหล่งผลิต

(๓) เชื่อมโยงตลาดผ่าน Business Matching ตลาดสมัยใหม่ ร้านของฝาก ตลาดสุขภาพ และ

ตลาดออนไลน์

(๔) พัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้ทันสมัย มีขนาดหลากหลาย และตอบโจทย์ทั้งการซื้อบริโภคและซื้อ

เป็นของฝาก

๔.๔ ความต้องการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ

๔.๔.๑ ด้านการผลิต

(๑) การสนับสนุนองค์ความรู้ด้านการจัดการสวนมะม่วงหิมพานต์ การตัดแต่งกิ่ง การจัดการธาตุอาหาร และการป้องกันปัญหาข้อดอกแห้ง

(๒) การส่งเสริมและพัฒนาสายพันธุ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่

(๓) การสนับสนุนการตรวจวิเคราะห์ดินและการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน

(๔) การส่งเสริมเกษตรกรเข้าสู่มาตรฐาน GAP

๔.๔.๒ ด้านการแปรรูป

(๑) สนับสนุนเครื่องจักรและอุปกรณ์สำหรับกระบวนการแปรรูปมะม่วงหิมพานต์

(๒) ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการใช้และบำรุงรักษาเครื่องจักร

(๓) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง

(๔) สนับสนุนการพัฒนากระบวนการผลิตให้ลดการสูญเสียและเพิ่มประสิทธิภาพแรงงาน

๔.๔.๓ ด้านมาตรฐาน

- (๑) สนับสนุนการจัดทำฐานข้อมูลสมาชิกและระบบ Traceability
- (๒) สนับสนุนการพัฒนามาตรฐานการผลิตและการแปรรูป
- (๓) ให้คำปรึกษาในการยกระดับสถานที่ผลิตและผลิตภัณฑ์เพื่อรองรับตลาดที่มีมาตรฐานสูงขึ้น

๔.๔.๔ ด้านการตลาด

- (๑) สนับสนุนการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์
- (๒) ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการตลาดออนไลน์
- (๓) จัดกิจกรรม Business Matching เชื่อมโยงผู้ซื้อ ผู้ประกอบการ และตลาดสมัยใหม่
- (๔) สนับสนุนการสร้าง Branding และอัตลักษณ์ “มะม่วงหิมพานต์ท่าปลา”

๔.๕ แผนปฏิบัติงาน

การจัดทำ Action Plan
สินค้า : มะม่วงหิมพานต์
สหกรณ์การเกษตรนิคมฯ ลำน้ำน่าน จำกัด อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

กิจกรรม	เป้าหมายงาน	ตัวชี้วัด	งบประมาณ (บาท)	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
๑.ด้านการผลิต					
๑.๑ ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการสวนมะม่วงหิมพานต์ ได้แก่ การจัดการระยะปลูก การตัดแต่งกิ่ง การจัดการธาตุอาหารพืช และการป้องกันปัญหาช่อดอกแห้ง	เกษตรกรสามารถจัดการสวนได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ลดต้นทุน การผลิต และเพิ่มผลผลิต	เกษตรกรเข้ารับการอบรมไม่น้อยกว่า ๕๐ ราย และร้อยละ ๘๐ ของผู้เข้ารับการอบรมนำ ความรู้ไปปรับใช้	-	-	สำนักงานเกษตร จังหวัดอุตรดิตถ์/ สหกรณ์ฯ
๑.๒ ส่งเสริมการคัดเลือกและพัฒนาสายพันธุ์มะม่วงหิมพานต์คุณภาพ	เพิ่มสัดส่วนผลผลิตเมล็ดขนาดใหญ่และเพิ่มผลผลิตต่อไร่	มีการคัดเลือกพันธุ์ดีอย่างน้อย ๑๐ ต้น และมีแปลง ต้นแบบอย่างน้อย ๑ แปลง	-	-	สำนักงานเกษตร จังหวัดอุตรดิตถ์/ สหกรณ์ฯ
๒.การแปรรูป/บรรจุภัณฑ์					
๒.๑ พัฒนาศักยภาพสมาชิกด้านการแปรรูปมะม่วงหิมพานต์และการใช้เครื่องมือแปรรูป	เพิ่มมูลค่าผลผลิตและลดปัญหา ผลผลิตล้นตลาด	สมาชิกได้รับการถ่ายทอด ความรู้ด้านการแปรรูปไม่น้อย กว่า ๓๐ ราย	-	-	สำนักงานสหกรณ์ จังหวัดอุตรดิตถ์/ สหกรณ์ฯ
๒.๒ พัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์มะม่วงหิมพานต์ให้มีความทันสมัยและตรงตามความต้องการของตลาด	เพิ่มมูลค่าสินค้าและสร้างอัต ลักษณ์สินค้า	มีผลิตภัณฑ์หรือบรรจุภัณฑ์ที่ ได้รับการพัฒนาอย่างน้อย ๒ รูปแบบ	-	-	สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดอุตรดิตถ์/ สหกรณ์ฯ
๓.ด้านมาตรฐาน					
๓.๑ ส่งเสริมเกษตรกรเข้าสู่ระบบการผลิตตามมาตรฐาน GAP	ยกระดับคุณภาพและความ ปลอดภัยของผลผลิต	เกษตรกรได้รับการส่งเสริมเข้าสู่ ระบบ GAP ไม่น้อยกว่า ๒๐ ราย	-	-	สำนักงานเกษตร จังหวัดอุตรดิตถ์

กิจกรรม	เป้าหมายงาน	ตัวชี้วัด	งบประมาณ (บาท)	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
๓.๒ จัดทำฐานข้อมูลสมาชิกและระบบตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability)	สร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภค และลดปัญหาการสวมสิทธิ์	สมาชิกได้รับการจัดทำฐานข้อมูลและสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ร้อยละ ๑๐๐	-	-	สำนักงานสหกรณ์จังหวัดอุตรดิตถ์/สหกรณ์ฯ
๔. ด้านการตลาด					
๔.๑ เชื่อมโยงตลาดและเจรจาธุรกิจ (Business Matching) กับผู้ประกอบการ และตลาดสมัยใหม่	สร้างตลาดรองรับผลผลิตและลดการพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง	มีช่องทางการตลาดเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ๒ ช่องทาง	-	-	สำนักงานพาณิชย์จังหวัดอุตรดิตถ์/สหกรณ์ฯ
๔.๒ ส่งเสริมการตลาดออนไลน์และประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์มะม่วงหิมพานต์	เพิ่มการรับรู้และขยายช่องทางจำหน่ายสินค้า	ยอดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา	-	-	สำนักงานพาณิชย์จังหวัดอุตรดิตถ์/สหกรณ์ฯ

๔.๖ การขับเคลื่อนโครงการสินค้าเกษตรและบริการมูลค่าสูง “๑ ท้องถิ่น ๑ สินค้าเกษตรมูลค่าสูง” ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุดรดิตถ์ ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการสินค้าเกษตรและบริการมูลค่าสูง “๑ ท้องถิ่น ๑ สินค้าเกษตรมูลค่าสูง” ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ โดยลงพื้นที่ร่วมกับสำนักงานสหกรณ์จังหวัดอุดรดิตถ์ การดำเนินงานในพื้นที่ ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านการผลิต พร้อมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติงานให้มีความครบถ้วนและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ครอบคลุมกิจกรรมที่จำเป็นต่อการยกระดับสินค้า ทั้งด้านการพัฒนาการผลิต การแปรรูป การสร้างมูลค่าเพิ่มและการตลาด ตลอดจนจัดเก็บและปรับปรุงข้อมูลสินค้าเกษตรและบริการมูลค่าสูงให้มีความครบถ้วน ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน เพื่อใช้ประกอบการวางแผนและขับเคลื่อนการพัฒนาสินค้าเกษตรมูลค่าสูงของจังหวัดอย่างต่อเนื่อง